

北京外国语大学

毕 业 论 文

题 目 从句法和语义角度对比匈牙利语与德语动词前缀

系 别 欧洲语言文化学院

专 业 匈牙利语语言文学

姓 名 宋晨晨

攻读学位 文学学士

导 师 杨凤山

定稿日期 2013 年 6 月 5 日

EGYETEMI SZAKDOLGOZAT

**A MAGYAR ÉS A NÉMET IGEKÖTŐK
ÖSSZEHASONLÍTÁSA SZINTAKTIKAI ÉS
SZEMANTIKAI SZEMPONTBÓL**

Song Chenchen

Pekingi Idegen Nyelvi Egyetem
Európai Nyelvek és Kultúrák Kara
2013. május

TARTALOM

BEVEZETÉS	1
1 A MAGYAR IGEKÖTŐK.....	2
1.1 A magyar igekötők szintaktikai jellemzői	2
1.2 A magyar igekötők szemantikai jellemzői	18
2 A NÉMET IGEKÖTŐK	28
2.1 A V2 és az OV szórend	28
2.2 Az elváló és a nem elváló igekötők.....	30
3 A MAGYAR ÉS A NÉMET IGEKÖTŐK ÖSSZEHASONLÍTÁSA.....	37
3.1 Szemantikai összehasonlítás.....	37
3.2 Szintaktikai összehasonlítás	48
ÖSSZEFOGLALÁS	51
BIBLIOGRÁFIA	53
Függelék 1: Terminológia magyar-angol-kínai megfelelése.....	55
Függelék 2: Terminológia magyar magyarázata	59
Függelék 3: Rövidítések magyar magyarázata	62

论文摘要

匈牙利语和德语分属不同语系，但两种语言中都存在动词前缀现象。通过对两种语言的研究，笔者发现二者的动词前缀在句法和语义层面具有很大的可比性。本文通过对比匈牙利语和德语动词前缀的历史发展、形态—句法特征及语义功能，分析并总结了两种语言动词前缀在句法和语义层面的异同。

通过对比发现，首先，在句法层面，两种语言动词前缀的表层位置都不是其原始位置，而是移位的结果。匈牙利语动词前缀移位以体貌短语的标句词位置，即 Spec (AspP) 为目标位置，移位过程与名词短语 (NP) 移位相类似；德语中动词前缀的后置与动词第二位结构相辅相成，其实质是动词中心语移位 (I-C 移位)。根据生成句法学理论，NP 移位和中心语移位都发生在深层结构 (D-结构)，移位之后得到符合语法规则和表达习惯的表层结构 (S-结构)，也就是不同的语序。从动词前缀和动词关系来看，匈牙利语和德语都有“前缀+动词”和“动词+前缀”两种不同语序，但在两种语言中这两种语序又受不同句法环境所制约。

其次，在语义层面，匈牙利语和德语的动词前缀之间存在明显的语义对等关系，几乎每个匈牙利语动词前缀都能找到相对应的德语动词前缀。而从词汇体的角度来说，两种语言的动词前缀也有些相似的功能。匈牙利语和德语共有 10 种相同的词汇体，其中有 6 种所用的动词前缀也具有一致性。总的来说，匈牙利语和德语的动词前缀都有方位指示、体貌标记和语义扩充的功能，而德语动词前缀还具有标记状态变化 (SCS) 的功能。

论文由三章构成，第一章和第二章分别详细分析了匈牙利语和德语动词前缀的句法和语义特征，第三章则是在前两章的基础上加以对比、归纳和总结。本研究参照的理论框架主要是乔姆斯基的生成句法理论，采用的主要研究方法是共时和历时比较，佐以大量实例作为证明，以得出详细有序的对比结果。本研究的主要意义在于从匈牙利语学习者的角度对两种不同语言中存在着的同一类复杂语法现象加以对比和分析，并从中发现统一的、重要的、本质的联系和差别，以盼为国内鲜有前人涉足的学术领域做一点实际贡献，同时也希望能为今后的匈牙利语教学和研究提供一些新的参考角度。

BEVEZETÉS

Az affixumok és az adpozíciók két igen fontos nyelvészeti kategória a világ nyelveiben. Az affixumok jelentésváltoztató, -módosító vagy viszonyjelentést hordozó morfémák, amelyek a szótökre rá vannak ragasztva; az adpozíciók pedig olyan szófajták, amelyek szintaktikailag vannak összekötve más kifejezéssel, és azt jelzik, hogy hogyan kell értelmezni a kifejezéseket az adott kontextusokban. A leggyakoribb affixumok a prefixumok és a szuffixumok, s a legdominánsabb adpozíciók a prepozíciók és a posztpozíciók. Az ige módosító prefixum, vagyis az igekötő, bár nem egy ritka jelenség, de nehéz problémákat okoz egyes tipológiailag eltérő nyelvekben, amelyek közül a magyar és a német két tipikus példa. Míg a magyar és a német különböző nyelvcsaládba és tipológiai csoportba tartoznak, a két nyelv igekötőrendszere meglepően hasonlít egymáshoz szintaktikai és szemantikai szempontból is. E szakedolgozat megpróbálja átfogóan összehasonlítani a magyar és a német igekötőrendszert a történelmi eredet, a szintaktikai jellemző és a szemantikai funkció, stb. területén. Ennek a dolgozatnak a fő kutatási módszerei az elméleti elemzés meg a szinkronikus és diakronikus összehasonlítás, s a fő célja az átfogó leírás és a szisztematikus összehasonlítás.

Az összehasonlításon keresztül majd kiderül, hogy a két nyelv igekötőrendszere között igen sok közös jellemző van. A német igekötők a germán nyelvcsaládnak egy ősi csoportja, míg a magyar igekötők csak a középmagyar kor (1526–1772) idején kerültek használatba az előbbi igeidő-aspektusi rendszer eltűnése következtében, és a szláv meg a német néppel való érintkezés hatása alatt. Szintaktikailag mind a két nyelv igekötőinek az eredeti pozíciója a VP-n belül van, és a felszínes pozíciójuk csak a mozgató célpontja. A magyar igekötőmozgató az NP mozgatóhoz hasonló és egy speciális AspP-vel kapcsolatos; a német igekötő lemaradása valójában az alapige I-C-mozgatójának eredménye. Mind a két nyelvben lehet *igekötő-ige* és *ige-igekötő* kétféle szórend, ám különböző tényezőktől függ a két szórend átváltozása. Szemantikailag a két nyelv kompozíciós igekötőinek gyakran hasonló jelentése van, s az akciómínőségi rendszerük között is van sok hasonló

jellemző. Mind a két nyelvben az igekötők és az adpozíciók között van valamilyen kapcsolat, és mind a két nyelv igekötőinek van helyhatározó, aspektust kijelölő és lexikai módosító funkciója. De ezen túl, a német igekötők funkciójának még van kapcsolata az úgynevezett *State and Change of State* (SCS) jellemzővel is.

1 A MAGYAR IGEKÖTŐK

1.1 A magyar igekötők szintaktikai jellemzői

1.1.1 A magyar nyelv alap szintaktikai jellemzői

Egy magyar mondat nagyjából két részre oszthatunk, a „topik” -ra és a „predikátum”-ra. A predikátum logikai alanyaként funkcionáló topik megnevezi a z egyént, amiről majd állít az állítmány, és a szerepe független a nyelvtani alanyétól. Másszóval, egy cselekvésnek vagy állapotnak minden résztvevője lehet a topik.

A topik után jön a predikátum. A predikátumnak a központi eleme az ige (V), és a posztverbális pozíciók az argumentumok pozíciója. Ráadásul, az igének gyakran van egy úgynevezett igemódosítója (VM), ami egy [-referenciális] komplementum és aspektuális operátorként működik.

Egy magyar mondat predikátumának a lexikális központja egy V-vel kezdő VP, s utána az argumentumok látszólag szabad szórendben vannak. A különböző posztverbális szórendek, bár nyelvtanilag egyaránt helyesek, nem ugyanolyan természetesnek hangzanak. Igazából a posztverbális argumentumok szórendje hasonló a topik választásának szabályához, azaz, a specifikus elemek gyakran a nem specifikusak előtt vannak, s az emberi argumentumok a nem emberiek előtt. Emellett, ha az argumentumok összes többi jellemzői azonosak, akkor a θ -szerepüknek is van hatása a szórendjükre. Általában az ágens és az experiens (akár alany vagy részes formában) a téma előtt állnak.

A posztverbális pozíciókhoz képest, a preverbális pozíciók még szigorúbban korlátozódnak. A predikátum preverbális része az operatori pozíciókat tartalmazza. Az ige előtt lehet a fókusz eleme, amely kimerítő azonosítást fejez ki. A fókusz pozíció

előtt van a disztributív kvantori pozíció, amely az univerzális kvantornak és az „is”-kifejezéseknek a helye.

A fókusz és a disztributív kvantorok mellett, a preverbális operátor területe a tagadási operátort is tartalmazhatja. A tagadási partikula vagy a preverbális vagy a prefókuszzi pozíciót foglalja el, s mind a kettőt egyszerre is elfoglalhatja, amelyik esetben az utóbbi tagadási partikula a VP-t tagadja, az előbbi pedig a fókusz azonosítását.

1.1.2 A TopP és a FP projekció

A topik szerepe semelyik speciális nyelvtani funkcióhoz sem kapcsolódik, és bár igazából az alany gyakoribb topik, mint a tárgy, az alany és a topik között nincsen közvetlen kapcsolat. A topik az ige egyik argumentumát képviseli, ezért a predikátum egyik argumentumi pozíciójához kötődik, és csak R-expresszió lehet, mivel egyéni jelöl. Ezért az operátori jellemzőt hordozó argumentumok, mint pl. a kvantorok, nem topicalizálhatók. Más szóval, a topik mindig [+referenciális] és [+specifikus].

A fókusz a predikátumi kifejezés lehetséges referenseinek egyikét képviseli, és egy kimerítő képviselő. A kimerítő azonosítás a közvetlen preverbális pozícióbanak a funkciója, és csak annak a pozícióbanak van ez a funkciója. Azonban, a fókusz, míg lehet egy puszta névszó vagy egy NumP, nem lehet univerzális kvantor vagy *vala*-típusú egzisztenciális kvantor, mert a funkcióik nem összeegyeztethetők a kimerítő azonosítással.

Igazából, a fókusz és a VM kölcsönösen kiegészítők a preverbális pozícióban, azaz, ugyanazért a pozícióért versengenek, amely azonban csak egyetlen elemet tartalmazhat. Ha mind [+fókusz] elem mind VM van egy mondatban, a preverbális pozíciót a fókusz foglalja el, s a VM marad az ige után.

Vajon mi a fókusz-mozgatásnak az oka? A Minimalista Elméletkeretben a mozgatás azért történik, hogy az elemeknek a morfológiai jellemzői ellenőrizve legyenek. Így az azonosító fókusz is a [+fókusz] jellemzője az ellenőrizésért megy a Spec (FP) pozícióba (Bródy 1995). Mivel a VP-ben lehet több mint egy [+fókusz] elem, de csak egy FP-t vetíthet, legalább és legfeljebb egy [+fókusz] elemet kell emelni a

Spec (FP)-re. Vannak bizonyos típusú elemek (pl. a kérdő kifejezések, a *csak*-kifejezések, a negatív egzisztenciális kvantorok, valamint a gyakoriságot, mértéket vagy módszert jelentő negatív határozószavak, stb., amelyeket muszáj mozgatni, ha a Spec (FP) pozícióban nincsen más [+fókusz] elem.

Míg a topik után a normális VM-V szórend van, a fókusz után a V-VM szórend következik. Mivel sokszor ugyanaz a kifejezés mind topik mind fókusz lehet, fontos megkülönböztetni ezt a kettőt. A topik-predikátum határát a következő három módszerrel lehet elhelyezni:

- i. Az első kötelező hangsúly, még a mondatnak a legsúlyosabb nyelvtani hangsúlya, az predikátum első fő alkotórészére esik, s a topik általában nem visel fő hangsúlyt.
- ii. A predikátum belső fókusza vonzza az igét a VM-át, a topik pedig nem. Így a “V-VM” sorral követett NP egy predikátum belső fókusza, míg a “VM-V” sorral követett NP egy topik.
- iii. Ha az igének nincs VM-e, akkor a topik-predikátum határát a mondat legjobboldalibb határozóját tartalmazható pozíció által helyezhetjük el, mivel a mondat határozói nem léphetnek be a predikátumba.

1.1.3 A magyar igekötők szintaktikailag függetlenek

Az anyanyelvi beszélők legtöbbször úgy vélik, hogy az igekötő és az ige együtt lesz egy összetett szó, és ezért hagyományosan egybe írják a kettőt. Azonban, a magyar igekötő- ige egységek nem igazi összetett szavak, ugyanis az ilyen igekötőknek a következő szintaktikai jellemzői vannak, amelyek csak a független szintaktikai egységeknek vannak:

- i) amikor a mondatban van fókusz vagy tagadó partikula, az igekötő az ige után marad, és talán nem is szomszédos az igével
 - ii) az igekötő és az ige között lehet egy partikula, mint (1).
- (1) János fel akarta olvasnia a verseit, és fel *is* olvasta őket.
- iii) az igekötőt ki lehet emelni olyan pozícióba, amely nem szomszédos az igével, mint pl. a kontrasztív topicalizálás és a fókuszálás, amely frázis-mozgatások,

mint (2).

(2)

a. [TopP Fel [FP János olvasta a verseit]].

b. [TopP János [NegP nem [FP FEL ment a lépcsőn]]], hanem LE ment.

iv) az igekötő egy felsőbb mellékmondatba is kiemelhető, azaz, hosszú mozgató lehet keresztül, amely szintén inkább frázis jellemzője, mint (3).

(3)

a. János *fel* szeretné *olvasni* a verseit.

b. *Fel* akarom, hogy *olvasd* a verseidet.

v) az igekötő saját magában is képezhet elliptikus mondatot, amely egy frázis tulajdonsága, mint (4).

(4) - Felolvasta János a verseit?

- *Fel*.

A preverbális igekötői pozíció nem az eredeti pozíciója, hanem a mozgató célpontja. Igazából az igekötő csak egyféle igemódosító, s rajta kívül még van sok másféle VM, mint pl. a tárgy, a célt mutató komplementumok, a nem ágéntív alanyok. pusztán névszók, stb, mint (5).

(5)

a. János *újságot* olvas.

b. János *iskolába* ment.

c. *Víz* szivárog a falból.

Hasonlóan az igekötőkhöz, ezek a komplementumok is [-referenciális] pusztán fejből álló frázisok (NP-k és AdjP-k). Ezért a semleges mondatokban a pusztán nominálisok közvetlenül megelőzik a finit igét, de a fókusz vagy tagadó partikula megjelenésében az ige után maradnak, mint (6).

(6)

a. Mari *ebédet* főz.

b. Mari A KEDVÜNKÉRT főz *ebédet*.

c. Mari **nem** főz *ebédet*.

Bár az ilyen típusú VM-k nem vonatkoznak a VP-vel kapcsolódó konkrét

résztevőkre, de esetet viselnek, s látszólag θ -szerepet is. Ha a θ -szerep kijelölés meg az eset hozzárendelése ige-argumentumot azonosít, akkor a VM biztos a posztverbális pozícióból származik az ige többi argumentumai között.

Az igekötő nevű VM altípusa egy puszta határozószóból áll, amelynek a jellemzői teljes mértékben azonosak az általa módosított igéével. Ezért amikor az igekötő a posztverbális pozícióból a preverbális pozícióba, azaz a Spec (AspP) pozícióba mozog, a specifikáló és a szomszédos V fej egybe esnek.

1.1.4 Az igekötő-mozgatás két oka

Miért kell az igekötőt mozgatni a preverbális pozícióba s egybeírni az igével? A fő oka a következő két pont.

1.1.4.1 A referencialitás megszorítása

Mivel a posztverbális argumentumi pozíciókat csak a [+referenciális] kifejezések foglalhatják el, az operátor jellemzőit viselő argumentumok (pl. a kérdő kifejezések s a disztributív kvantorok) előre vannak téve a preverbális operátor pozíciójára. Így a puszta névszókat is muszáj kiemelni a VP pozícióból (7)(8), és csak a preverbális A'-pozícióba lehet tenni aspektuális operátorként (7), fókuszként (8) vagy disztributív kvantorként, amikor az *is*-partikulával együtt vannak (8).

(7)

- a. *_[TopP] János [_{VP} táncolt keringőt].
- b. [_{TopP} János [_{AspP} keringőt_i táncolt t_i]].

(8)

- a. *_[TopP] János [_{VP} táncolt kövér lánnyal]].
- b. [_{TopP} János [_{FP} KÖVÉR LÁNNYAL_i táncolt t_i]].
- c. [_{TopP} János [_{Disp} kövér lánnyal *is*_i táncolt t_i]].

Mivel az igekötő is [-referenciális], nem maradhat a posztverbális pozícióban, hanem muszáj mennie a preverbális pozícióba.

1.1.4.2 Az AspP projekció

Az igekötő nem csak módosítja az ige jelentését, hanem az *Akcióminőség* típusát is változtatja. Az a leggyakoribb eset, hogy az igekötő módosít egy folyamatos igét s

teljesítményes igévé teszi, amely közben perfektívvé is. Ezt a megváltoztatást az *el, át, meg, rá* és *be* tudják elindítani az *olvas* igén. *Olvás* és *átolvas* között az a különbség, hogy az *olvas*-t nem használhatjuk időbeli végponttal, míg *átolvas*-t nem kombinálhatjuk időközzel, mint (9)(10).

(9)

- a. *János hétfőre olvasta a regényt.
- b. János egész este olvasta a regényt.

(10)

- a. János hétfőre elolvasta a regényt.
- b. *János egész este elolvasta a regényt.

Az igekötőben levő irányjelentés egy potenciális végpontot fejez ki, ezért az igekötős igének van perfektív aspektusa. De a perfektív aspektus csak akkor van, amikor az igekötő közvetlenül az ige előtt áll, mint (11).

(11)

- a. **Felmentem** a toronyba.
- b. (Épp) `mentem `fel a toronyba, amikor kitört a zivatar.
- c. `Mentem (már) fel a toronyba./ `Megyek (még) fel a toronyba.

Kiss (2002) szerint, a VP aspektusát, ami szintén az egész mondat aspektusa, az AspP határozza meg. Az Asp fejnek lehetnek különböző jellemzői. Kiefer (1994) szerint, Asp lehet [\pm esemény]; a [+esemény] aspektus lehet [\pm perfektív]; a [$-$ perfektív] lehet [\pm korlátozott], s a [+korlátozott] jellemző megfelel a progresszív aspektusnak. Az igekötő aspektualizálóként működik, s ezért fel kell emelni a Spec (AspP) pozícióba azért, hogy hatásköre legyen a VP-re, és ellenőrizve legyenek az Asp [+perfektív] jellemzői. Eszerint a felolvas ige a [\pm perfektív] jellemzője miatt kivételes.

Az igekötő-mozgatással egyúttal a V is megy az Asp pozícióba. Ha az Asp fej progresszív, vagyis [$-$ perfektív], mint pl. az *elolvas* igében az *olvas*, akkor kihagyják az igekötőt a progresszív aspektusban, mint (12).

(12) (Éppen) olvastam (*el) a regényt, amikor kitört a zivatar.

Azonban, amikor a perfektív igekötő lexikailag is jelentős, a progresszív alkotásban maradni kell egy referenciális határozószóként aspektuális jellemző nélkül.

Ebben az esetben az igekötő gyakran a *-felé* szuffixummal együtt van. Ezen kívül, a célpontot vagy irányt jelölő igekötőknek gyakran van egy cél komplementuma is, és a kettő együtt formál egy értelmező szerkezetet, mint (13).

(13)

- a. [TopP János_i [AspP (éppen) [Asp' ment_j [VP *t_i t_j fel(felé)]]]] amikor a zivatar kitört].*
- b. [TopP János_i [AspP (éppen) [Asp' ment_j [VP *t_i t_j [fel a toronyba]]]]], amikor a zivatar kitört].*

Azért, hogy az igekötő referenciális határozószónak legyen tartható, kell lenni egy külön jelentési komponensének, azaz, az igekötős ige jelentésének kompozíciósnak kell lennie (Kiefer 1994, Piñon 1995). Ez azt jelenti, hogy ha az ige jelentése nem kompozíciós, akkor a fordított szórend nem progresszív, és nem is helyes, mint (14).

(14)

- a. *János (éppen) rúgott be, amikor haza vitte a felesége.
- b. *A sámán éppen olvasott rá a betegre, amikor kitört a zivatar.

Ezen kívül, a progresszív jelentés létrehozása érdekében az ige *Akcióminőség* típusának is van kötelezettsége, azaz az ige nem lehet momentáris (vagyis punktuális), hanem folyamatosnak (vagyis duratív) kell lenni.

(15) *János éppen pillantott fel az újságból, amikor beléptem.

Mint már említettem, a *felolvas* ige [±perfektív] jellemzője van. A *fel*-nek a [-perfektív] funkciója hasonló a helyi partikulához, mint pl. *itt, ott, lent, fent, kint, bent*, stb. Ezek a partikulák a statív (azaz [-esemény]) igét imperfektívvé (azaz [+esemény] [-korlátozott]) teszik. Ösztönösen arra szolgálnak, hogy az ige által jelölt állapotot téridő szempontjából rögzítsék, mint (16) és (17).

(16)

- a. A taxi állt a kapu előtt.
- b. A taxi ott állt a kapu előtt.

(17)

- a. A gyerekek alszanak az emeleten.
- b. A gyerekek fent alszanak az emeleten.

Bár a legtöbb alkalommal a helyi partikula nem kötelező, de a *van*-nál kötelező

lesz, mivel a *van* nem bírhatja a VP kezdő hangsúlyát, mint (18).

(18)

- a. *Az elnök képe van minden kirakatban.
- b. Az elnök képe ott/kint/bent van minden kirakatban.

1.1.5 Az igekötők speciális szerkezetekben

Az előbbi részekben már megtanultuk a magyar igekötők alapvető szintaktikai jellemzőit, ám még van néhány speciális szintaktikai szerkezet, amelyeket külön kell elemezni.

1.1.5.1 A DistP hatása

Mint előbb már említettem, a magyar nyelvben a disztributív kvantoroknak van egy külön szintaktikai pozíciója, azaz a DistP. A DistP a predikátum egy része, és a predikátum a legbaloldaliabb helyen van az FP és a VM előtt. Azonban nem minden kvantor van rögzítve azon a pozícióban, és ezért a különböző kvantorok elhelyezése alapján az igekötő szórend is változó. A kvantorokat a következő csoportokba sorolhatjuk be:

1. táblázat A kvantorok típusa és a szintaktikai pozíciójuk

kvantor típusa	szintaktikai pozíció	példa
univerzális kvantor	Spec (DistP)	minden, mindegyik, valamennyi
egzisztenciális kvantor	Spec (TopP)/VP	<i>vala-</i> , néhány
pozitív egzisztenciális kvantor	Spec (TopP)/Spec (DistP)	sok, számos, több mint, legalább
negatív egzisztenciális kvantor	Spec (FP)	kevés, legfeljebb, pontosan
numerikus kvantor + NP	Spec (TopP)/Spec (FP)/VP	egy, kettő, három, négy
numerikus kvantor + NP + is	Spec (DistP)	három család is, két fiú is
<i>...is, még...is</i> (=univerzális)	Spec (DistP)	János is, még János is
N - <i>nél több</i>	Spec (FP)	háromnál több, négynél több

Az 1. táblázat alapján a kvantorok megjelenésében a VM szórendje az alábbi lehet.

I. Univerzális kvantor és *is* szerkezet

Mivel az univerzális kvantor és az *is* frázis csak a Spec (DistP) pozíciót

foglalhatják el, az őket követő AspP a VM-V szórenddel rendelkezik, azaz, az igekötő az ige előtt van, mint (19) és (20).

(19)

- a. [TopP Jánost [DistP mindenki [AspP meghívta]]].
- b. *[TopP Jánost [FP MINDEGYIK CSALÁD hívta meg]].

(20)

- a. [TopP Éva szerencsére [DistP még Jánost is [AspP meghívta]]].
- b. *[TopP Éva szerencsére [FP (MÉG) JÁNOST IS hívta meg]].

II. Numerikus kvantor *is* nélkül

A numerikus kvantor + NP szerkezet határozatlan NP-hez hasonlít, ezért mind a TopP-ben, mind az FP-ben, mind a VP-ben állhat. Ha a TopP-ben vagy a VP-ben áll, nincs hatása a VM szórendjére, ám ha az FP-ben áll, akkor az utána következő AspP a V-VM szórendben van, mint (21).

(21)

- a. [TopP Jánost [FP HÁROM CSALÁD hívta meg]].
- b. [TopP Három család [FP JÁNOST hívta meg]].
- c. [TopP Jánost [AspP meghívta három család]].

Ha összehasonlítjuk (20)-t és (21)-t, azt vesszük észre, hogy az *is* partikula a Spec (DispP) pozícióba rögzíti a frázist. Szabolcsi (1997) ezt az *is* partikulát „skalár”-nak hívja, ami azt jelenti, hogy az adott szám soknak tartható, de a lexikális jelentése nem fontos.

III. Általános egzisztenciális kvantor

Az általános egzisztenciális kvantorok nem lehetnek a FP pozícióban, sem a DistP pozícióban, hanem csak a TopP vagy a VP pozícióban állhatnak, ezért a megjelenésének nincs befolyása a VM szórendjére, mint (22).

(22)

- a. [TopP Valaki [AspP meghívta Jánost]].
- b. [DistP Minden diákot [AspP meghívott valaki]].
- c. [TopP Néhány család [AspP meghívta Jánost]].
- d. [DistP Minden diákot [AspP meghívott néhány család]].

IV. Pozitív egzisztenciális kvantor és az N-nél több szerkezet

A pozitív egzisztenciális kvantorok az FP vagy a DistP pozícióban állhatnak. Ha a DistP pozícióban van, nincs befolyása a VM szórendjére; ha a FP pozícióban van, a VM az ige után marad, mint (23).

(23)

- a. [TopP Jánost [DispP sok/számos/több mint hat/legalább hat család [AspP meghívta]]].
- b. [TopP Jánost [FP sok/számos/több mint hat/legalább hat család hívta meg]].

Annak ellenére, hogy a „több mint” és az „N-nél több” szerkezetek szinonimák, a szintaktikai pozíciójuk különbözik. Míg a „több mint” kifejezés mind a TopP helyen mind a DistP helyen lehet, az „N-nél több” kifejezés csak az FP pozícióban állhat, mint (24).

(24)

- a. [TopP Jánost [DistP több mint három család [AspP meghívta]]].
- b. [TopP Több mint három család [AspP meghívta Jánost]].
- c. [TopP Jánost [FP HÁROMNÁL TÖBB CSALÁD hívta meg]].
- d. *[TopP Jánost [DistP háromnál több család [AspP meghívta]]].

V. Negatív egzisztenciális kvantor

Mivel a negatív elemeknek van egy született [+fókusz] jellemzője, a negatív egzisztenciális kvantor a többi negatív elemekhez hasonlóan az FP pozícióban áll, és a VM az ige után marad (25). Ez a szabály a negatív határozószónak is megfelel (26).

(25)

- a. [FP KEVÉS FIÚ ette meg az ebédet].
- b. *[TopP Jánost [DistP legfeljebb öt család [AspP meghívta]]].

(26)

- a. [TopP János [FP RITKÁN jár be az órákra]].
- b. [TopP János [FP ALIG értette meg az anyagot]].

1.1.5.2 A CSAK hatása és a kérdő szerkezet

A magyar *csak* kimerítő partikula-nak van egy lexikális [+fókusz] jellemzője, és

az általa módosított elem minden bizonnyal egy FP, amit a V VM szórend követ. A *csak* általában az FP előtt van (27), de gyakran az ige után is található (27), és két *csak* egymás mellett is állhat (27). Az utóbbi két esetben a *csak* mégis az FP-t módosítja, ez a *csak*-lemaradás, de (27)-ben a második *csak* Mari-t módosítja, ami azt jelenti, hogy a *Marinak* is [+fókusz]. Ha egy VP-ben van két [+fókusz] elem, akkor az egyik az eredeti helyén marad.

(27)

- a. [TopP János [FP *csak* MARINAK_i [VP mutatta be *t_i* Pétert]]].
- b. [TopP János [FP MARINAK_i [VP mutatta *csak t_i* be Pétert]]].
- c. [TopP János [FP PÉTERT_i [VP mutatta be *csak t_i* Marinak]]].
- d. [TopP János [FP PÉTERT_i [VP mutatta be *csak t_i* csak Marinak]]].

Ráadásul, a *csak* egy [-fókusz] mondatban is lehet, csatlakozva balról az AspP-hez az adjunktusaként. Ilyenkor a kimerítő azonosítás egy halmaz vagylagos cselekvésben valósul meg, és az azonosítás értékét az adott AspP-ben levő cselekvés viseli. Figyelni kell, hogy ilyenkor a *csak* után a VM-V szórend legyen, és a *csak* nem állhat az ige után, mint (28).

(28)

- a. [AspP Csak [AspP rácsapta János az ujjára a kocsiajtót]], más nem történt.
- b. *[AspP Rácsapta János csak az ujjára a kocsiajtót], más nem történt.

Olyan eset is van, ahol a *csak* nem a fő kategóriák egyikét módosítja, hanem más elemet módosít, mint pl. a számot vagy a mértékhatározót. Ezek a kategóriák mozgathatatlanok az FP pozícióba, mivel nem frázis fejek, ezért az ilyen *csak*-nak nincs befolyása a VM szórendjére, mint (29).

(29)

- a. [TopP [DP A *csak* 15 éves gyanúsítottat] [AspP letartóztatták]].
- b. [TopP [DP A *csak* alig olvasható szöveget] [FP SOKAN [VP próbálták értelmezni]]].

Hasonlóképpen, a kérdőszó is [+fókusz], ezért kötelező mozgatni a Spec (FP) pozícióba, és utána a V-VM szórend van (30). Azonban a beágyazott *igen-nem* kérdésben a VM-V szórend van, ugyanis az ilyen mellékmondatok az AspP-ben

állnak (30).

(30)

- a. [FP MIÉRT kapott János díjat]?
- b. Nem tudom, [CP hogy [TopP Pétert [AspP bemutatta-e valaki Marinak]]].

1.1.5.3 A PP eredeti igekötők

Ha a névutónak a referenciális komplementuma el van távolítva, a PP maradékához lehet meghatározni egy [+VM] jellemzőt. Ez egy nagyon gyakori jelenség, de nem minden névutó állhat VM-ként, mint (31).

(31)

- a. János a cél mellé lőtt.
- b. János mellélőtt a célnak.
- c. János Mari mellett állt.
- d. János mellette állt Marinak.
- e. János futott Mari mellől.
- f. *János mellőle futott Marinak.

A fenti PP-knek különböző θ -szerepük van. A PP (31)-ben cél, (31)-ben hely, s (31)-ben forrás. Érdekes, hogy minden egyértelmű VM kétségtelenül célhatározószó¹, mint pl. *ki, be, le, fel, el, át, rá, ide, oda, össze, vissza, szerte, szét*, stb. Mint már említettük, ezek az igekötők aspektuális operátorként funkcionálnak a Spec (AspP) helyen, és a folyamatos igéket perfektívvé teszik. Ehhez hasonlóan, a célnévutók is így funkcionálhatnak, amikor a komplementumuk el van távolítva, mint (32).

(32)

- a. János futott. (imperpektív)
- b. János alá futott a fának. (perfektív)
- c. János odafutott a fa alá. (perfektív)

A helyhatározószavak, mint pl. *kint, bent, lent, fent, itt, ott*, [+VM] jellemzője gyengébb, mint a célhatározószavaké, de mégis progresszívvé változtathatják az igét. Hasonlóképpen, a helyet kifejező névutók is így vannak, mint (33).

¹ A *felül*- igekötő egy kivétel, amely nem mutat célt, és a *körül*-höz hasonlít.

(33)

- a. János fut a patak mellett, és légző gyakorlatokat végez. (imperpektív)
- b. János mellette fut a pataknak, és légző gyakorlatokat végez. (progresszív)
- c. János ott fut a patak mellett. (progresszív)

Ehhez képest, a forrás-határozószavak, mint pl. *kintről, lentről, innen, onnan*, nem lehetnek VM-k, a forrás névutók sem lehetnek, ugyanis az igeaspektus független a cselekvés kezdő ponttól.

Bár a magyarban létezik két külön kategóriája az NP ragozásának, azaz a PP és a KP, de a történeti nyelvészet szempontjából, a mai esetragok eredetileg névutók voltak, mint pl. az 1055 évi *Tihanyi alapítólevél*-ben levő alábbi mondat² mutatja:

- (34) feheruaru rea meneh hodu utu rea
Fehérvár -ra menő hadi út -ra
„Fehérvárra menő hadi útra”

A mai esetragoknak, azonban, még van névutó jellemzőjük, amely akkor látható világosan, amikor a ragozott esetrag VM-ként funkcionál, mint (35).

(35)

- a. János értük ment a gyerekekért az óvodába.
- b. János nekiszaladt egy járókelőnek.

Azonban az eféle igekötők még különböznek a normális VM-ktől, mivel az igazi VM-nek nem kell egyeznie a VP többi argumentumaival, ám a P-nek kell a távoli komplementumával (36); az igazi VM által módosított ige nek a komplementuma mind lexikális mind névmási lehet, ám a P módosította ige komplementuma nem lehet névmási (37) és (38).

(36)

- a. János bel-e/*be szólt a beszélgetésbe.
- b. János ért-ük/*ért ment a gyerekekért.
- c. János fel/*fel-ük ment a toronyba.

(37)

² Ez a mondat a Kiss (2004) művében van.

- a. János rászólt Marira.
- b. *János rá/rám szólt rám.
- c. János rám szólt.

(38)

- a. János hozzávágta a labdát a fiúkhöz.
- b. *János hozzá/hozzájuk vágta a labdát hozzájuk.
- c. János hozzájuk vágta a labdát.

Igazából (35), (37) és (38)-ban a mondatokban egy AgrP- és KP-ből álló értelmező szerkezet van. Eszerint (37) és (38) azért nem helyesek, mert az értelmező szerkezet nem állhat két azonos névmásból.

1.1.5.4 A főnévi igenévi komplex és a segédige megszorítása

Számos magyar ige lexikailag választ egy InfP argumentumot egy üres kategória PRO-val. Az ilyen igék nagyjából két kategóriába sorolhatók, az alany által kontrollált ige (39) meg a tárgy által kontrollált ige (40). A két kategória közötti különbséget az InfP PRO-kötésének a különbsége adja. Az alany kontrollálta igét a mátrix alany köti (41), míg a tárgy kontrollálta igét a mátrix tárgy köti (41). A két kategóriában levő gyakori igék a következők:

(39)

- a. szeret, utál, imád, elkezd, megpróbál, elfelejt, fél, szégyell, habozik, igyekszik, siet
- b. szeretne, kezd, készül, próbál, kíván, óhajt, mer, szándékozik, tud

(40) lát, hall

(41)

- a. János_i megpróbál [_{DistP} minden hétvégén [_{AspP} moziba menni PRO_i]].
- b. János_i szeretne [_{TopP} a gyerekeivel [_{DistP} minden hétvégén [_{AspP} moziba menni PRO_i]]].
- c. [_{TopP} János [_{TopP} a gyerekeivel [_{DistP} minden hétvégén [_{AspP} moziba szeretne_i [_{VP} *t_i* menni]]]]]].
- d. Láttam a napot_i [PRO_i felkelni].

Figyelni kell arra, hogy a (39)-ben levő alany kontrollálta igék az igenévi frázist az egyik argumentumuknak tartják, és θ -szerepet adnak át neki, míg a (39)-ben levők vagy átadnak θ -szerepet az InfP-nek, vagy a kettő össze van kötve s együtt adnak át θ -szerepet. Ezen kívül még van néhány alany kontrollálta ige, amelyek egyáltalán nem adhatnak θ -szerepet, mint pl. *fog*, *szokott* és *talál*; az ilyen igét segédigének hívják, a (39)-ben levő igéket pedig fél-segédigének hívják.

Az infinit mondatban az igének nem kötelező szomszédosnak lenni a fókusszal vagy a negatív partikulával, hanem a VM állhat közöttük. Igazából sokszor az F/Neg-VM-V szórend még természetesnek hangzik, mint az F/Neg-V-VM szórend (42).

(42)

- a. Nem tudtam KIT meghívni.
- b. Szeretnék CSAK KÉT TÁRGYBÓL dolgot írni.
- c. Szeretnék nem megbukni.

A komplex predikátumban legfeljebb egy segédige lehet, amely mindig finit, egy vagy több fél-segédige, és egy θ -szerepet átadó lexikális ige, amely mindig infinit. Ha a komplex predikátumban van három vagy négy elem, érdekes szórendi változások merülhetnek fel.

Amikor a mondatban nincs fókusz vagy tagadás, az ige-komplexum felszínes és mélyebb szórendje azonosak, azaz, a legmagasabb finit ige (V1) az első, a legalacsonyabb lexikális ige (V4) az utolsó, és közöttük jönnek sorba a V2 meg a V3 a jelentésük szerint. A semleges szórend V1 V2 V3 V4. Ha a lexikális igének van VM-je, akkor a VM az egész ige-komplexum előtt áll, mint (43).

(43) A fogoly haza fog akarni próbálni szökni.

VM V1 V2 V3 V4

Ha az ige-komplexum előtt fókusz vagy negatív partikula van, akkor a különféle fordított szórend is lehet, mint (44), de a VM V4 V3 V2 V1 szórend nem létezik (44).

(44)

- a. A fogoly HIÁBA fog haza szökni próbálni akarni. (V1 VM V4 V3 V2)
- b. A fogoly HIÁBA fog akarni haza szökni próbálni. (V1 V2 VM V4 V3)

- c. *A fogoly hazaszökni próbálni akarni fog. (*VM V4 V3 V2 V1)

Mivel a komplementum-fej szórend tipikus szó belüli szórend, Bródy (2000) és É. Kiss (1999) vélik, hogy az igekomplexum igazából egy összetett szóként funkcionál. Bartos (1999) szerint a (fél-)segédigének valószínűleg lehet egy [+szuffixum] jellemzője, amely a fordított szórendet indítja meg. Eszerint a (44)-ben levő szórend a V1 V2 V3 VM+V4 szórendből származik, a VM a V4-gyel van egyeztetve (45); aztán a VM+V4 egység a V3-mal egyeztet (45), és végül a V3 a V2-vel egyeztet (45). Ám a V2 nem egyeztethet a V1-gyel, mivel a [+igeidő] és a [+szuffixum] nem összeegyeztethető. ³

(45)

- a. A fogoly nem fog akarni próbálni [hazaszökni].
b. A fogoly nem fog akarni [[hazaszökni]_i próbálni] *t_i*.
c. A fogoly nem fog [[hazaszökni próbálni]_i akarni] *t_i*.

Ha a fenti mondatban nincs FP vagy NegP, a VM-nek kell lenni az igekomplexum előtt lenni az úgynevezett segédige megszorítása miatt.

(46) A segédige megszorítása

A segédigék nem tudják viselni a frázishangsúlyt.

Hasonlóképpen, a személytelen alaki segédigék és a kopula is alárendeltek a segédige megszorításának, ezért a fókusz és a negatív partikula hiányában a VM kötelezően megelőzi a segédigét és a kopulát, s ha nincs VM, akkor azt a főnévi igenév saját magában előzi meg, mint (47) és (48).

(47)

- a. [TP Jánosnak [DistP mindkét lányt [AspP fel kell hívnia]]].
b. [TP Jánosnak [AspP telefonálnia kell]].

(48)

- a. [TP A csirke [AspP ki van sütvé]].
b. *[TP A csirke [VP van kisütvé]].

Igazából a (44) szórend nem csak a magyarban nem helyes, hanem a németben

³ A Bródy (2000), Kiss (1999) és Bartos (1999) véleményét Kiss (2004) említi a *The Syntax of Hungarian* művében.

sem. Míg a V1 V2 VM+V4 V3 és a V1 VM+V4 V3 V2 szórendek helyesek, a VM+V4 V3 V2 V1 szórend helytelen.

(49)

- a. ...dass er hätte können hereinkommen wollen (V1 V2 VM V4 V3)
- b. ...dass er hätte hereinkommen wollen können (V1 VM V4 V3 V2)
- c. *...dass er hereinkommen wollen können hätte (*VM V4 V3 V2 V1)
„... hogy ő talán szeretett volna bejönni”

1.1.5.5 A felszólító mód és a kötőmód

Az igekötő használatának az utolsó speciális helyzete a felszólító mód (vagyis az imperatív mód) és a kötőmód (vagyis a szubjunktív mód). A magyar nyelvben ez a két mód egyforma, azaz a *-j-* forma. De a felszólító módban az ige viseli a fókuszot, s az igekötő az ige után marad (50), míg a kötőmódban, a VM-V szórend érvényesül (50).

(50)

- a. Csukja be az ablakot! (IMPERATÍV)
- b. Vidd haza a táskát! (IMPERATÍV)
- c. Azért jöttem ide, hogy elvégezzem az egyetemet. (SZUBJUNKTÍV)
- d. Lehetőségünk van arra, hogy megnézzük a gyárát. (SZUBJUNKTÍV)

A felszólító mód és a kötőmód megkülönböztetése egy régi kérdés, de mivel ennek a kérdésnek kevés kapcsolata van az igekötő szintaktikai jellemzőivel, ebben a dolgozatban többet nem fogunk foglalkozni vele.

1.2 A magyar igekötők szemantikai jellemzői

1.2.1 A magyar igekötők történelmi fejlődése

Mint már említettük, az igeidői kapcsolat szempontjából a világ nyelveit két nagy csoportba sorolhatjuk be: az idő-aspektus típusú nyelvek és az idő-akcióminőség típusú nyelvek csoportjába. Az előbbi típusú nyelveknek a fő jellemzői a sokféle igeidő, az utóbbi típusúakban pedig csak kevés igeidő van. Például az angolban 16 igeidő van, az újlatin nyelvekben kb. 20 igeidő⁴ van. Míg a modern magyarban csak

⁴ Az angol és az újlatin igeidők igazából idő-aspektus-mód kombinációk.

3 igeidő⁵ van, az ómagyar (896-1526) a többi indoeurópai nyelvekhez hasonlóan egy idő-aspektusi rendszerrel rendelkezett. Az ómagyarban a jövő időn kívül még volt 5 jelen-múlt igeidő, amelyek különböző idő-aspektus kombinációt jelöltek, mint azt a 2. táblázat mutatja.

2. táblázat Az ómagyar igeidők

ómagyar igeidő	példa	megfelelő angol igeidő	modern változata
egyszerű jelen	mond	<i>say</i>	jelen idő
befejezett jelen/ közelmúlt	mondott	<i>have said</i>	múlt idő
egyszerű múlt/ elbeszélő múlt	monda	<i>said</i>	--
befejezetlen múlt	mond vala	<i>was saying/ used to say</i>	--
befejezett múlt	mondott vala	<i>had said</i>	--

Bár az ómagyar ige-aspektus rendszere megmaradt a csángó és a székely dialektusokban, a középmagyar kor (1526–1772) alatt fokozatosan eltűnt a hivatalos magyar nyelvből. Míg a régi perfektív aspektus jele *-t/-tt* az egyetlen múlt idő jele lett, az aspektusok kifejezése érdekében pedig egy csomó igeikötő jött létre. Ez volt az igeikötők eredete.

Kiefer (2009) szerint az igeikötő által akcióminőségeket kijelölő nyelvek együtt formálnak egy *Sprachbund*-ot, aminek a középterülete a szláv nyelvek. Ezen kívül a *Sprachbund*-ban még benne van a német, a jiddis, a magyar, a román, stb., ám az újlatin nyelvek, a finn nyelv meg az angol nincsenek benne. A *Sprachbund*-on belül az akcióminőség rendszerének a nyelvérintkezés által befolyása lehet a különböző nyelvekre, mint pl. a német alapján létrehozott jiddis nyelv akcióminőségi rendszerét szemantikailag újrafordították a szláv nyelvek befolyása alatt.

A magyar igeikötő rendszerére a német volt jelentős hatással. Bár a magyar történelemre nagy hatással voltak a szláv népek a Kárpát medencében, de a szláv nyelveknek alig volt lényeges befolyása a magyar igeikötőkre. A szláv igeikötők teljes aspektus-kijelölők, de a magyar igeikötőknek ezen kívül alap határozói funkciójuk is van. Szerencsére a *Sprachbund*-ban a szláv nyelveken kívül még van sok más

⁵ A modern magyarban csak három igeidő kategória van: múlt, jelent és jövő. Az idő-aspektus típusú nyelvekben pedig a 3 idő alatt még van sok kisebb alkategória. De ha a módot is vesszük tekintetbe, akkor a modern magyar nyelvben 6 féle idő-mód kombináció van, bár a felszólító-kötőmódban igazából nincs igeidő.

utánozási forrás, és e szerepet a német nyelv jól játszotta a 18.-19. században. Ezért sok magyar igekötőnek van egy megfelelő német változata, és fordítva is igaz, mint a 3. táblázat.

3. táblázat A magyar-német igekötők összehasonlítása

magyar	fel	le	be	ki	el	agyon	vissza
német	<i>auf</i>	<i>nieder</i>	<i>ein</i>	<i>aus</i>	<i>hin</i>	<i>tot</i>	<i>wieder</i>

1.2.2 Az igekötők szemantikai funkciói

A modern magyarban összesen 12 féle akcióminőség van:

i) **frekventatív** (vagyis ismétlődés)

Szerkezet: VM-VM-V

Használat: a cselekvés, folyamat vagy esemény rendszertelen ismétlődését fejezi ki.

Példa: el-elolvas, meg-megcsúszik, be-benéz, fel-felsikolt

ii) **szaturatív** (vagyis telítettség)

Szerkezet: kiⁱV magát

Használat: a cselekvés, folyamat eléri telítettségi fokát; az Akcióminőség a cselekvéssel való kielégülést jelöli.

Példa: kialussza magát, kipihen magát, kidolgozza magát, kibeszéli magát, kiordítja magát.

iii) **iteratív**

Szerkezet: V-gat/get

Használat: a cselekvés gyakran, viszonylagos rendszerességgel ismétlődik.

Példa: csókolgat, ölelget, integet, kóstolgat, küldözget, nyitogat, ütöget

iv) **rezultatív** (vagyis eredményesség)

Szerkezet: meg/el/fel/ki/le/be/végig stb. majdnem minden igekötő + V

Feltétel: ez a perfektív aspektus, az igekötő az ige lexikai választása

Használat: a cselekvés, folyamat végpontjára, befejeződésére vagy eredményességére utal.

Példa: felmos, megír, megvarr, eltölt/megtölt/kitölt, lekaszál, meggyógyít,

lesimít/kisimít, kitararít, becsomagol, lehűt, elolvas/átolvas, megeszik, stb.

v) **szemelfaktív** (vagyis egyszerűség)

Szerkezet: meg[^]V

Feltétel: V { [+iteratív/duratív] }

Használat: a duratív alapigék esetében egyszeri eseményt jelöl.

Példa: megcsúszik, meghúz, megráz, megcsóvál, megkavar, megsimogat

vi) **diminutív**

Szerkezet: V-gat/get

Használat: csökkentett intenzitással végzett cselekvést jelöl.

Példa: borozgat, dolgozgat, eszeget, olvasgat, teszeget, sétálgat

vii) **inchoatív/ ingresszív** (vagyis kezdő)

Szerkezet: el[^]V + magát, fel/meg[^]V

Feltétel: el (V) { [+duratív], [+élőlény hangja] }, fel/meg(V) { [+élettelen] }

Használat: a cselekvés, folyamat kezdetét fejezi ki.

Példa: elsírja magát, elordítja magát, elnyeríti magát; felbúg, felharsan; felzúg; megcsendül, megkondul, megzendül

viii) **delimitatív** (vagyis behatároltság)

Szerkezet: el[^]V

Feltétel: V ∈ { [+diminutív -gat/get] } ∪ { [+pszichikai állapot] } ∪ { [+beszélés] }

Használat: a cselekvés, folyamat behatároltságát hangsúlyozza

Példa: elcseveg, elábrándozik, elszórakoztat, eldolgozik, elbetegeskedik, elborozgat, elsétálgat, elgondolkodik, elbámul, elbeszélget, eldiskurál

ix) **totális** (vagyis teljesség)

Szerkezet: be/el/ki[^]V

Használat: az igével jelölt cselekvés, folyamat, történés nagy vagy teljes területet, felületet érint; teljes mértékben csinál vagy történik.

Példa: bebiciklizik, bejár, beken, bepontosz, beporosodik, bemohásodik, elfárad, elhűl, elvégez, kifárad, kiürül

x) **intenzív**

Szerkezet: agyon/be[^]V

Feltétel: $V \in \{[+tárgyas][+cselekvés]\} \cup \{[+mediális]\}$

Használat: a cselekvés a szokásosnál intenzívebb.

Példa: agyongörbít, agyonpirosít, agyonkarcol, agyonüt, agyonlő, agyonszárad, agyonfagy, agyonporosodik; bejved, beebédel

xi) **exhausztív** (vagyis kimerítőség)

Szerkezet: agyon/tönkre[^]V+magát

Feltétel: $V \in \{[+tárgyatlan][+cselekvés]\}$

Használat: a cselekvés túlzott fokára utal.

Példa: agyonsétálja magát, agyonkártyázza magát, agyonbiciklizi magát; tönkredolgozza magát, tönkretanulja magát

xii) **szubmerszív**

Szerkezet: be[^]V

Feltétel: $V \in \{[+cselekvés][+tárgyatlan]\}$

Használat: elmerül valamiben

Példa: besír, beszomorkodik, betáncol

Mint fenn mutattuk, gyakran egy igekötőnek több funkciója van, lásd. 4. táblázat.

4. táblázat Magyar fő igekötők akcióminőségi funkciói

igekötő/képző	akcióminőség
meg	rezultatív, szemelfaktív, inchoatív
el	rezultatív, inchoatív, totális, delimitatív
be	rezultatív, totális, szubmerszív
le	rezultatív
ki	szaturatív, resultatív
fel	rezultatív, inchoatív
agyon	rezultatív, intenzív, exhausztív
tönkre	rezultatív, exhausztív
-gat/get	iteratív, diminutív

Láthatjuk, hogy a *meg*, *el*, *be* három igekötőnek van a legtöbb *Akcióminőségi* funkciója. Ez nem véletlen, hanem jól összeillik egy bizonyos fejlődési tendenciával

(51).

(51) határozói jelentés → határozói-és aspektusi jelentés → (aspektusi jelentés →) aspektusi-és *Akcióminőségi* jelentés

E folyamat alapján az igekötők eredetileg határozószavak voltak, mint már említettük az előbbi részekben, utána a perfektív aspektusjelentés jött létre a célmutató határozószavakból, aztán egyes igekötők teljesen elveszítették az eredeti jelentésüket s csak megtartották az aspektusjelentésüket, és fokozatosan kifejlődött az akcióminőségi jelentésük; míg más igekötőknek sose volt egy pusztá aspektusjelentési szakasza. Eszerint és a nyelvtörténeti irodalmak alapján a *meg* és az *el* a két legkorábban kifejlődött igekötő, amelynek a fejlődési folyamat nagyjából (52) mutatja.

(52)

- a. Határozói jelentés: ősmagyar. *mög*, *mige* „hát, vég”> ómagyar. *meg* + -é = *megé* „hátra, végig, mögé”; ómagyar. *el* (angolul „away”) + é = *elé* (angolul „forward”)
- b. Korlátozott aspektusi jelentés: *mige* (1192-1195) → *mege*, *ele* (1350), e korban csak korlátozott igével voltak használhatók, pl. *mige-szakasztotta*, *mege-lelhesse*
- c. Pusztá aspektusi jelentés: a *meg*-nek teljesen eltűnt a határozói jelentése, és az első *Akcióminőségi* jelentések létrejöttek. Mind a két igekötőnek megvolt az inchoatív jelentése, mint pl. *megszomjúhozik*, *elkeseredik* (1466); ezen kívül az *el*-nek a delimitatív-duratív jelentése is megvolt, mint pl. *elélhet*, *elmunkálkodik* (1492).
- d. Több *Aktionsarti* jelentés: a *meg*-nek még egy akcióminőségi jelentése jött létre, azaz a szemelfaktív, mint pl. *megcsóvál*.

Máig a *meg* igekötőnek már négy akcióminőségi funkciója van, mint 5.táblázat mutatja.

	V	akcióminőség	aspektus	példa
meg +	[+statív]	inchoatív	perfektív	meztud, megszeret, meglát, megért
	[-statív][-telikus]	inchoatív		megkondul, megzendül, megcsendül
	[-statív][-telikus][+iteratív]	szemelfaktív		megcsóvál, megsimogat, megkavar
	[-statív][+telikus]	rezultatív		megír, megvarr, megokosodik

A fenti táblázatban levő négy *meg+V* szerkezet között, a [-statív][+telikus] igéből eredő komplex ige (vagyis a rezultatív ige) a legtöbb. Sokszor főnévből vagy melléknévből is jöhet új szó, mint pl. *megsárgul*, *megsavanyodik*, *megzöldül*, *megcímez*, *megadóztat*, *megajándékoz*, stb. Így bár a modern magyarban már nincs befejezett igeidő, a befejezés vagy eredményesség a rezultatív akcióminőséggel fejezhető ki.

Hasonlóképpen, az *el*, *be*, *ki*, *fel*, *le* stb. igekötők is ezzel a folyamattal fejlődtek vagy éppen fejlődnek. A cél- vagy eredménymutató AdvP-ből jön a perfektív jelentés, és a „perfektív jelentés + V” egységből jön a különböző akcióminőség. Minél régebbi az igekötő, annál fejlettebb az akcióminőségi jelentése.

Sokszor más módszerrel is fejlődhetnek az igekötők, mint pl. az *agyon*-eredetileg *agy+on* „fejen” volt, utána meglett a „halálig” jelentése, mint *agyonüt*, *agyonlő* stb. Jelenleg ezzel az igekötővel az intenzív és exhaustív akcióminőséget is jelölik. Ez a folyamat a metonímia és metafora nyelvtani rögzítése. Így, a modern magyar akcióminőségek nagyjából három módon fejlődtek, mint (53).

(53)

- a. perfektív igekötő + ige lexikai jelentése
- b. metonímia vagy metafora nyelvtani rögzítése
- c. kölcsönfordítás más *Sprachbund* nyelvből (főleg németből)

Eddig már megvizsgáltuk a magyar igekötők szintaktikai jellemzőit és történeti fejlődését, aminek alapján három csoportba sorolhatók be:

(54)

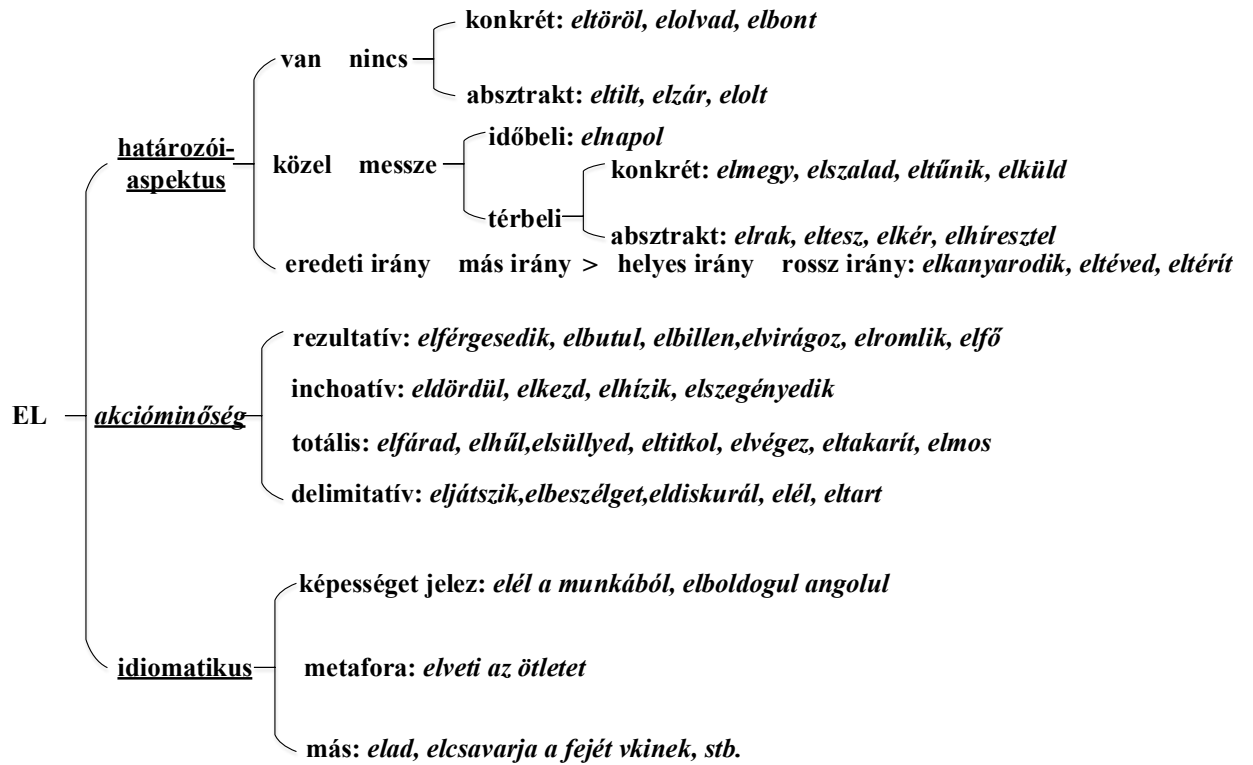
- i. helyhatározószó ↔ eredeti jelentés

- ii. szituációi aspektus (vagyis akcióminőség) kijelölése ↔ fő funkció
- iii. idiomatikus kifejezés ↔ lexikai gazdagítás

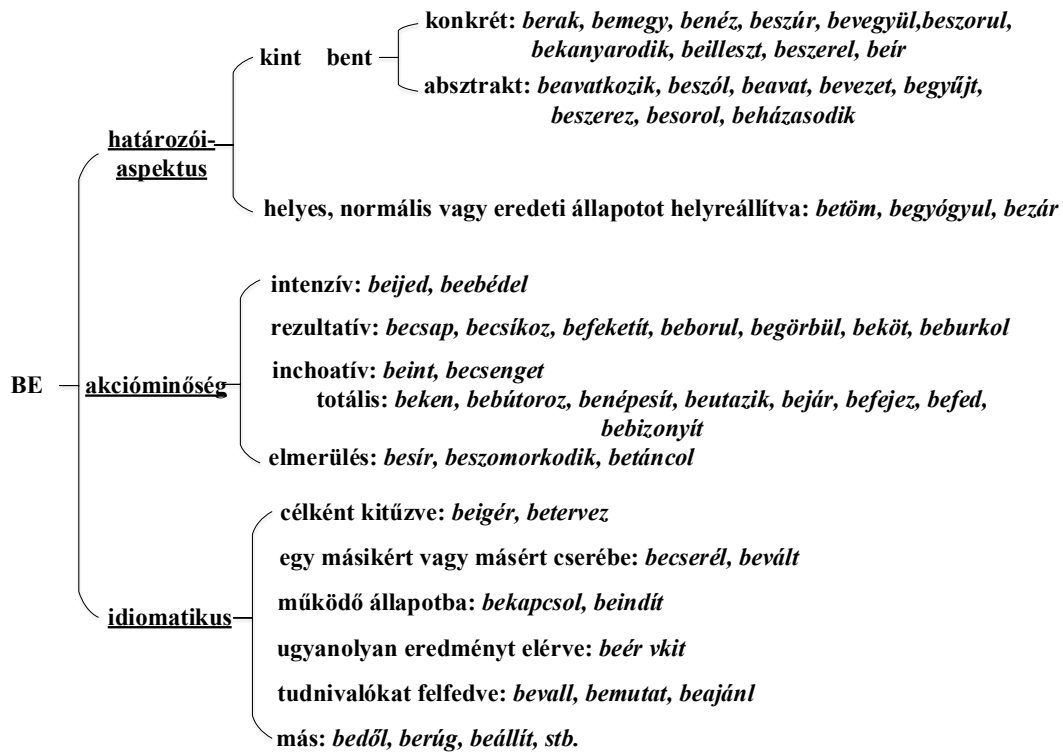
Ez alapján vizsgáljuk meg a többi öt fő igekötő jelentését a magyar nyelvben, azaz *el-*, *be-*, *fel-*, *ki-*, és *le-* (55).

(55)

a. *el-*



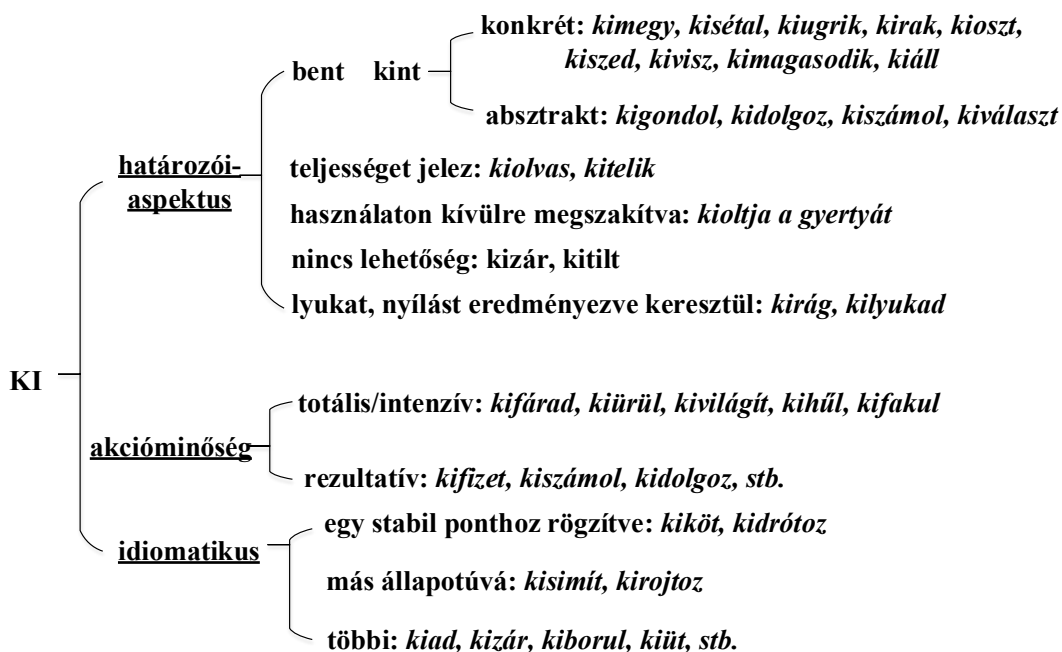
b. be-



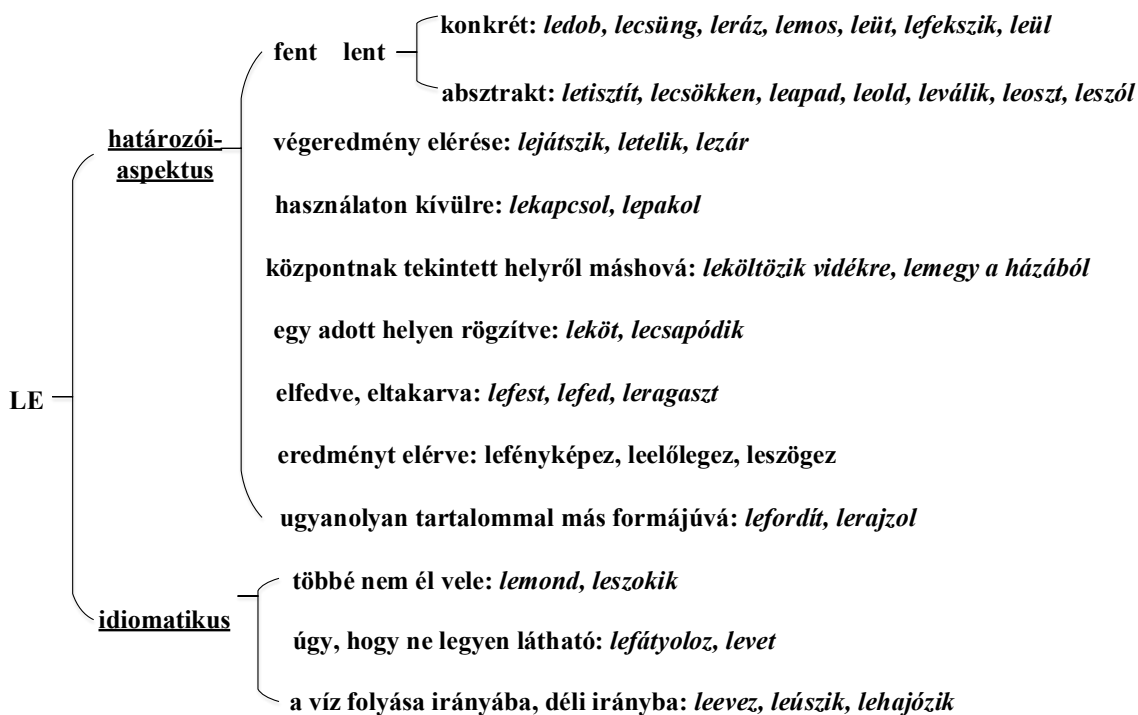
c. fel-



d. ki-



e. le-



Ehhez képest, a többi újabb igekötő, mint pl. *vissza-*, *abba-*, *át-*, *rá-*, *közbe-*, *össze-*, *hátra-*, *hozzá-*, *túl-*, stb. használata sokkal egyszerűbb. Ezeknek az új igekötőknek a többsége még a (51)-ban levő második szakaszban marad, és nem is olyan termékenyek, mint a 6 régi igekötő.

2 A NÉMET IGEKÖTŐK

2.1 A V2 és az OV szórend

A germán nyelvek egy közös jellemzője az úgynevezett V2 szórend, azaz, a kijelentő mondatban a finit ige mindig a mondatban balról jobbra a második funkciós helyen áll (1). Ha az igenek van elváló igeekötője, akkor az igeekötő marad a mondat végén (1). A perfektív aspektusban a ragozott segédige *sein* vagy *haben* a második helyen áll, míg a befejezett melléknévi igenév a mondat végén áll (1).

(1)

a. Jetzt **haben** wir Übungen.

„Most nekünk van vizsgánk.”

b. Er **stand** um 8 Uhr *auf*.

„Ő 8 órakor kelt fel.”

c. Ich **habe** die Gäste einander **vorgestellt**.

„A vendégeket bemutattam egymásnak.”

A V2 szórendet a következő szerkezettel tudjuk egyszerűen megmutatni.

(2) [XP_(i) [V_{fin} [...(e_i)...]]]

(2)-ben az XP a TopP vagy a FP, amely pozíciót a VP egyik frázilis eleme foglalja el. Pl. a kérdő mondatban a QP áll ott, azaz a Spec (CP) pozícióba (3).

(3) [*Was*_i [**will** [er uns e_i erklären?]]]

„Mit akar elmondani nekünk?”

A magyarhoz hasonlóan, a német TopP pozíciót is különféle elemek foglalhatják el, mint pl. az alany (4), a tárgy (4), a határozó (4), stb.

(4)

a. [*Eine Maus*_i [**hat** [heute e_i den Käse verschmählt]]].

„Egy egér ma megvetette a sajtot.”

b. [*Den Käse*_i [**hat** [heute eine Mause e_i verschmählt]]].

„A sajtot ma megvetette egy egér.”

c. [*Heute*_i [**hat** [e_i eine Maus den Käse verschmählt]]].

„Ma egy egér megvetette a sajtot.”

A generatív elmélet szerint a német mondatnak van egy háromszintű szerkezete, azaz, a CP-IP-VP szerkezet. A normális német mondat szerkezet a CP-IP-VP szórend. A Spec (IP) az alany pozíciója, s a Spec (VP) az XP eredeti pozíciója. Így tehát egy normális német mondatban, amelyben megvan minden elem, az ige a mondat végén (vagyis az eredeti helyén) áll (5) az elváló igekötőjével együtt (ha van); ez az OV szórend. Ám a C elemnek nem mindig kötelező megjelennie, és a komplementizáló távollétében a V viselkedése a V2 és a nem V2 nyelveknek az alapvető megkülönböztetése. A V2 nyelvekben, a komplementizáló elhagyása esetén a finit (vagyis ragozott) igének muszáj kiemelkedni először I-re és utána C-re, míg az elváló igekötő ottmarad az eredeti helyén. Ennek következtében az XP vagy az alany is kiemelkedik a Spec (CP) pozícióba, mint (5). A komplementizáló nélküli egyszerű mondat pedig az alap mintának egy egyszerűsített változata (5). Így a (2)-ben levő egyszerűsített V2 szerkezet teljes formája (6).

(5)

- a. [CP Er_j **wickelt**_i [IP e_j e_i [es [ein e_i VP]]]].
„Ő becsomagolta ezt.”
- b. [CP *dass* [IP er [es **einwickelt** VP]]
„hogyan ezt becsomagolta”
- c. [CP Es_j **hat**_i [IP e_j e_i [NegP nicht [geregnet e_i VP]]]].
„Nem esett az eső.”
- d. [VP Er glaubt, [CP *dass* [IP es [NegP nicht [geregnet **habe** VP]]]].
„Azt hiszi, hogy nem esett ez eső.”
- e. [VP Er glaubt, [CP geregnet_j **habe**_i [IP es e_i [NegP nicht [e_j e_i VP]]]].
„Azt hiszi, nem esett az eső.”

(6)

- a. [XP_(i) [V_{fin} [...(e_i)...]]]
- b. [CP XP_(j) V_{fin(i)} [IP (S_j) e_i [VP e_j e_i]]]

A németben a főmondatok és a komplementizáló nélküli mellékmondatok a V2 szórenddel rendelkeznek, míg a komplementizálós mellékmondatokban a normális

OV szórend van. Az igekötős ige esetében, a V2 szerkezetben az igekötő ottmarad a mondat végén a VP-ben, az OV szerkezetben pedig az igével együtt áll az VP-ben az eredeti pozícióján (vagyis az ige előtt).

2.2 Az elváló és a nem elváló igekötők

A hagyományos német nyelvtan szerint a német igekötőket két csoportba lehet betenni, azaz az elváló meg a nem elváló igekötők csoportjába. Az elváló igekötők a V2 mondatban a mondat végén maradnak, míg a nem elváltak sose válnak el az igétől. Az elváló igekötőknek általában világos határozói jelentésük van, a nem elválóknak pedig gyakran csak szerkezeti vagy aspektusi funkciójuk van. A német fő elváló és nem elváló igekötők a következők:

(7) német igekötők

- i) elváló: *ab, an, auf, aus, bei, da, ein, fern, fort, für, gegen, her, hin, hoch, mit, nach, neben, nieder, teil, vor, weg, zu, zurück*
- ii) nem elváló: *be, emp, ent, er, ge, miß, ver, zer*
- iii) elváló és nem elváló: *durch, hinter, über, um, unter, voll, wieder, wider*

2.2.1 A elváló igekötők

A német elváló igekötők nem igazi igekötők, hanem inkább az igével egybe írt partikulák. A legtöbb elváló igekötő határozószóból származik, és közöttük a legtöbb irányt mutat. Ezen kívül, a németben még van sok összetett igekötő, ami az alap igekötők kombinációja és részletesebb irányt mutat.

A magyarhoz képest a német irány-határozószóból eredő igekötők száma sokkal több. A német *her* és *hin* magyar fordítása az „ide” és „oda”, de az utóbbi nem olyan termékeny, mint az előbbi, hiszen a *her* és a *hin* plusz más igekötők új igekötőket adnak, mint pl. *herab, heran, hinaus, hinein*, stb.

6. táblázat A német elváló igekötők és a magyar jelentésük

német	magyar	német	magyar	német	magyar
<i>ab</i>	el, le	<i>hinter</i>	hátra, mögé	<i>hinüber</i>	oda át
<i>an</i>	rá	<i>über</i>	át	<i>hinunter</i>	oda le
<i>auf</i>	fel	<i>um</i>	körül, körbe	<i>hinweg</i>	oda el
<i>aus</i>	ki	<i>unter</i>	le	<i>hinzu</i>	oda hozzá
<i>bei</i>	mellé, hozzá, rá	<i>auseinander</i>	szét	<i>dafür</i>	érte
<i>da</i>	ott	<i>übereinander</i>	egymás fölé	<i>dageben</i>	az ellen
<i>ein</i>	be	<i>herab</i>	ide le, lefelé	<i>daher</i>	ide, erre
<i>fern</i>	távol	<i>heran</i>	ide,erre	<i>dahin</i>	oda, arra
<i>fort</i>	el,előre	<i>herauf</i>	ide fel	<i>dazu</i>	hozzá, oda
<i>gegen</i>	ellen	<i>heraus</i>	ide ki	<i>daneben</i>	mellé
<i>her</i>	ide	<i>herbei</i>	ide, erre	<i>davor</i>	elé
<i>hin</i>	innen, oda	<i>herein</i>	ide be	<i>davon</i>	előle
<i>hoch</i>	fel	<i>herunter</i>	ide le	<i>dazwischen</i>	közé
<i>mit</i>	együtt	<i>hervor</i>	ide elő, ide ki	<i>vorab</i>	el, le előre
<i>nach</i>	után	<i>herüber</i>	ide át	<i>voran</i>	ide előre
<i>neben</i>	mellé, hozzá	<i>herum</i>	körül, át	<i>vorauf</i>	fel előre
<i>teil</i>	szét	<i>hinab</i>	oda el, le	<i>voraus</i>	ki előre
<i>vor</i>	elő, el	<i>hinan</i>	oda, arra	<i>vorüber</i>	át előre, el
<i>weg</i>	el	<i>hinauf</i>	oda fel	<i>gegenüber</i>	szemben
<i>zu</i>	hozzá, rá, be	<i>hinaus</i>	oda ki	<i>wieder</i>	ismét, újra
<i>durch</i>	keresztül, át	<i>hinein</i>	oda be	<i>zurück</i>	vissza

2.2.2 A nem elváló igekötők

A magyarról azt mondhatjuk, hogy a két legrégebbi igekötőnek (vagyis *meg* és *el*) a jelentése a legzavarbejtőbb, mivel ezek az igekötők gyakran nem (a *meg* valójában soha) kompozíciósak, azaz, gyakran nem adnak átlátható szemantikai jelentést az alapszónak. Például, *lát* és *meglát* között a különbség kevésbé világos, mint *megy* és

bemegy, vagy *néz* és *felneéz*. Hasonlóképpen, a németben is léteznek ilyen igekötők, azaz az úgynevezett nem elváló igekötők: *be*, *emp*, *ent*, *er*, *ge*, *miß*, *ver*, *zer*. Ezek az igekötők már az ige elválaszthatatlan részei lettek, s a V2 szerkezetben sem válnak el az igétől; ez a legnagyobb különbség az elváló és a nem elváló igekötő között, mint (8). Emellett, a kétféle igekötő között fonológiai különbség is van: a elváló igekötős igekomplexben mindig az igekötő viseli a hangsúlyt, a nem elváló igekötő pedig sose viseli a hangsúlyt.

(8)

- a. Er **steht** immer früh **auf**. (ELVÁLÓ)
„Ő mindig korán felkel.“
- b. Er **versteht** immer alles. (NEM ELVÁLÓ)
„Ő mindig mindent megért.“

Sok nyelvész már megvizsgálta a nem elváló igekötőket, ebben a dolgozatban majd bevezetjük Maylor (2002) Tárgy/Tér-elméletét (*The Figure/Ground Theory*)⁶, ami szerint a német nem elváló igekötők (vagyis az igazi ige prefixumok) fuzionáltatása az igébe nem egy szintaktikai folyamat, hanem egy morfológiai folyamat, amely a szintaktikai folyamatok előtt történik, és lexikai jellemző lesz. Nézzük meg a következő példákat:

(9)

- a. Er lud Stroh auf den Wagen.
„Ő szalmát rakott a kocsira.“
- b. Er belud den Wagen mit Stroh.
„Ő szalmával rakta meg a kocsit.“

(10) N¹ [→] N²

A (9)-ben levő mindkét mondatban, a *Stroh* „szalma”-t tette az alany a *Wagen* „kocsi”-ba, de az ige *laden* „rak”-nak és az igekötős változata *beladen* „megrak”-nak más az argumentumi szerkezetük. A *laden* argumentumi szerkezete a *laden* + *A* + *D* „valamit rak valahová”, a tárgyesettel kijelölt főnév (N¹) a közvetlen tárgy, s a részes

⁶ Ezt az elméletet először Talmy (1978) említette.

esettel kijelölt főnév (N²) a közvetett tárgy⁷, vagyis a lokáció. Ehhez képest, a *beladen* igénél a *Wagen* lett a tárgyesettel kijelölt közvetlen tárgy, míg a *Stroh* lett az instrumens. Maylor szerint e θ -szerep változását a *be-* igekötő okozza, mint (10)-ben a vázlat mutatja. A *Figure/Ground* meghatározása a következő:

(11)

- a. A *Figure* egy mozgató vagy konceptuálisan mozgatható pont, aminek az útvonala vagy a lokációja a mondatban a legfontosabb.
- b. A *Ground* a *Figure* vonatkoztatási pontja, aminek van egy mozdulatlan állapota egy adott keretben.

Eszerint a (9)-ben levő példákban, a szalma az F, és a kocsis a G. Így tehát a (10)-ban levő vázlatot (11)-vel tudjuk cserélni, amelyet Maylor az alapvázlatnak hív.

(12) F [\rightarrow] G

Hasonló példák (13)-ban találhatók.

(13)

- a. Er hängt Bilder (F) an die Wand (G).
„Ő képeket függesztett a falra.”
- b. Er behängt die Wand (G) mit Bildern (F).
„Ő képekkel akasztotta tele a falat.”
- c. Er warf Steine (F) auf die Mädchen (G).
„Ő köveket dobott a lányokra.”
- d. Er bewarf die Mädchen (G) mit Steinen (F).
„Ő megdobta kövekkel a lányokat.”

Az alap vázlatban a [\rightarrow] a SCS (*State or Change of State* „állapot vagy állapot változása”) jellemzője, ami Maylor művében egy sorozat bonyolult jellemzői értékének a rövidítése, mint pl. *The hay is on the cart* „A szalma a kocsiban van.” E mondatban a [\rightarrow] jellemző felszínes kinyilvánítása az előljáró *on*, amelyben a következő értékék vannak.

(14) *on* „-ban” [+L, – \rightarrow +]

⁷ Igazából (9)-ben *den Wagen* tárgyesetű, de itt az *auf den Wagen* részesesetű mint egy egység. A németben az előljáróval (mint pl. *auf, aus, ab, an*, stb.) együtt megjelenő mozgás forrása és célja tárgyesettel van kijelölve, ami a magyarban részes esettel történik az előljáró hiánya miatt.

- a. [+L] ↔ az előljáró *on* lokációra irányít, ezért G-t azonosít
- b. [- →] ↔ az előljáró *on* [- CHANGE OF STATE]
- c. [→ +] ↔ az előljáró *on* pozitív kapcsolatban van a G-vel

Hasonlóképpen, az összes SCS érték (15)-ben van, s az SCS jellemzői általános vázлата (16)-ban van.

(15)

- a. [+L] ↔ G
- b. [-L] ↔ F
- c. [0L] ↔ időbeli láthatatlan G
- d. [+ →] ↔ [+CS] (vagyis [+ dinamikus])
- e. [- →] ↔ [-CS] (vagyis [+ statív])
- f. [→ +] ↔ a G tekintetében pozitív
- g. [→ -] ↔ a G tekintetében negatív

(16)[±L/0L, ± → ±]

Maylor (2002, 53) szerint, minden germán igekötő e vázlatnak a felszínes megvalósulása. Ebből a szempontból a *be-* igekötő *auf*, *an*, stb. előljárónak vagy a datív G-nek az allomorfa, amelynek az SCS jellemzője [+L, + → +], és a *be-* használatának az oka az, hogy a beszélő a G-t akarja előtérbe helyezni a fókuszba. Figyelni kell, hogy míg a *be-* igekötős ige a [+L, + → +] jellemzőt viseli, az eredeti F [-L] jellemzőt kap, ami az instrumens eseti előljáró *mit*-tel van kijelölve.

A *be-* ellentéte, azaz a [+L, + → -] igekötő, az *ent-*, mint pl. *entladen* „kirak, lerak”, *entheben* „eltávolít”, *entledigen* „megszabadít”, *enthalten* „távoltart”, stb. Figyelni kell, hogy míg a *be-* csak [+L] lehet, az *ent-* [-L] is lehet, mint pl., *entnehmen* „kivesz”, *entziehen* „elhúz”, *entfremden* „elidegenít”, stb.

Bár a *be-* és az *ent-* ellentétek, az előbbit sokkal többet használják ma, mint az utóbbit. Ennek sok valószínű oka van, mint pl. az *ent-* igekötős ige gyakran pusztá résztes esetet és pusztá birtokos esetet követel, ami a modern nyelvben levő analitikus trend ellen való; egyébként, az *ent-* rendszer és egy másik sokkal többet használt rendszer- azaz, az elváló *ab-* igekötő- igazából szinonimák, és a két igekötő gyakran versenyben áll, mint pl. *entladen* és *abladen*. Figyelni kell, hogy sokszor a nem elváló

igekötőknek van egy vagy több elváló változata, ilyenkor az elváló változatok jelentése világosabb és részletesebb.

A [0L] egy időbeli SCS jellemzője, amelynek a négy értékét (17)-ben mutatjuk meg.

(17)

- a. [0L, +→+] ↔ *ver-*, (*ge-*), (*be-*)⁸ pozitív változás egy előbbi időhöz képest
- b. [0L, +→-] ↔ *ent-*, *er-* negatív változás egy előbbi időhöz képest
- c. [0L, +↓+] ↔ *ver-* „le, lefelé”, → tönkremenés
- d. [0L, +↓-] ↔ *er-* „fel, felfelé”, → megvalósulás

A *ver-* és az *er-* is egy ellentétes pár, az *er-* általában csak [0L], mint pl. *erfinden* „feltalál”, *erblühen* „virágzik”, a *ver-* mind [+L] (*verzuckern* „cukroz”, *verchromen* „bekrómoz”, *vergolden* „bearanyoz”, *verzinnen* „beónoz”, *verdecken* „eltakar”) mind [0L] (*verblühen* „elvirágzik, elhervad”, *verhüllen* „beburkol, eltakar”) lehet. A [+L] használatában a *ver-* gyakran a totális akcióminőséget jelenti, mint a magyar *be-*. A *ver-* igekötőnek gyakran rosszalló jelentése van, mint pl. *verarschen* „átver”, *verpfuschen* „elront”, *verderben* „elvész, tönkremegy”, *verbauen* „selejtanyagból épít”, *sich verfahren* „eltéved (járművel)”, *sich vergreifen* „elhibáz”, stb.

Ezen kívül, a németben még van számos melléknévből képzett ige, az *er-* vagy a *ver-* igekötővel. Az *er-* „[-A]→[+A]”-t (vagyis teljes változást) jelent, mint pl. *bläß* „halvány”→ *erblassen* „elhalványodik”, *krank* „beteg”→ *erkranken* „megbetegszik”, a *ver-* pedig „[+A]→[++A]”-t (vagyis skaláris változást) jelent, mint pl. *alt* „öreg”→ *veralten* „megöregszik”, *arm* „szegény”→ *verarmen* „elszegényedik”.

Az utolsó nem elváló igekötő a legősibb *ge-*, amely a modern germán nyelvekben általában a befejezett igenévnek a jele. De ezen kívül, a *ge-* máshol is megjelenhet, mint pl. *gedeihen* „fejlődik”, *gerinnen* „megalvad”, *Gebirge* „hegység”, stb. Maylor szerint, a nem igenévi jeles *ge-* igekötőnek két SCS jellemzője van, azaz [0L, + → +] és [0L, μ → +]; az előbbi duratívnek is tartható, míg az utóbbi kollektívnek. Így tehát a *ge-* igekötős igéket a következő csoportba sorolhatjuk be.

⁸ A [0L] *ge-* és *be-* igekötőkből már nem jöhetnek új szavak a modern németben.

(18)

a. [0L, + → +]

ge-deihen <PG. **pinhanan* „növekszik” ~ „fejlődik”

ge-leiten „vezet” ~ „kísér”

ge-bären <PIE **b^her-*, **b^hére-* „szül” ~ „szül”

ge-denken „gondolkodik” ~ „megemlékezik”

ge-horchen „hallgatózik” ~ „engedelmeskedik”

ge-lingen <PIE **leg^uh-* „könnyű” ~ „sikerül”

ge-stalten <*stellen* „tesz” ~ „kialakít”

b. [0L, μ → +]

ge-rinnen „folyik” ~ „megalvad”

2.2.3 A elváló és nem elváló igekötők

Az előbbi két részben bevezettük a két fő csoportját a német igekötőknek, ám mellettük még van egy harmadik csoport igekötő a német nyelvben, amely néha elváló és néha nem. Ebben a csoportban van a *durch-*, *über-*, *um-*, *unter-*, *wider-* és *wieder-*. Általában, az elváló igekötős igének a jelentése kompozíciósabb, mint a nem elválóké, mint (19).

(19)

a. Er **bricht** den Stock ` **durch**.

„Ő kettétörte a botot.”

b. Der Richter **durch**` **schaut** den Zeugen.

„A bíró átlátott a szemtanún.”

c. Er **läuft** zum Feind ` **über**.

„Ő átfutott az ellenséghez.”

d. Der Lehrer **über**` **sieht** den Fehler.

„A tanár elnézte a hibát.”

Néha ugyanannak az igének mind elváló mind nem elváló használata lehet, mint pl. *wiederholen* „visszahoz” és *wieder`holen* „megismétel”, *umfahren* „elüt

(kocsival)” és *um`fahren* „körülvezet”, *`durchbrechen* „kettétör” és *durch`brechen* „áttör”, valamint *`überziehen* „felvesz (ruhát)” és *über`ziehen* „beborít”, stb.

3 A MAGYAR ÉS A NÉMET IGEKÖTŐK ÖSSZEHASO NLÍTÁSA

3.1 Szemantikai összehasonlítás

A magyar és a német igekötőket szemantikailag a következő 5 szempontból tudjuk összehasonlítani: az eredetük, a jelentésük, az akcióminőségi típusuk, a más funkciójú kategóriával való összefüggésük, valamint a szemantikai funkciójuk alapján.

3.1.1 Eredet

Mint az 1. fejezetben megvizsgáltunk, a magyar igekötőrendszer nem egy uráli jellemző, hanem a szláv, a germán stb. népekkel való érintkezésben jött létre. Az igekötőrendszer fejlődésének egy fontos oka az ómagyar idő-aspektus-rendszer eltűnése, mivel az egykor különböző igeidővel kifejezett nyelvészeti aspektusi kapcsolat azóta csak más módon jelölhető. Ezért a magyar igekötők egy nagy része a német igekötők átfordítása, amelynek hatása az akcióminőségi funkciójukban is látható.

A német igekötők pedig egy sokkal ősbib örökség, hiszen a különböző morfológiailag, szemantikailag és szintaktikailag hasonló igekötők az egész germán nyelvcsaládnak közös jellemzői. Wunderlich (1987) úgy véli, hogy a német igekötők igazából az előljáróknak a rövidítései. Bár ezt nem tudjuk bizonyítani, az világos, hogy az igekötő egy fontos szóalkotó módszer az indoeurópai nyelvekben, ugyanis lényegesen hasonló vagy etimológiailag azonos igekötők bőven találhatók az angol, az újlatin, a germán stb. nyelvekben.

Egyszóval, míg a különféle igekötők a német nyelvnek őslakói, addig a magyar nyelvnek csak egy „új” bevándorlója.

3.1.2 Jelentés

Mivel a magyar igekötők nagy részét németből fordították, a két nyelv igekötőinek sokszor hasonló a jelentésük, különösen a kompozíciós irányt mutató igekötőké. A 3. és a 6. táblázatban már részletesen megmutattuk a kompozíciós igekötők megfeleléseit. Azonban a német irányt mutató igekötő sokkal több és részletesebb, mint a magyar, mivel a németben több mint egy igekötőből még jöhet új összetett igekötő-komplex, mint pl. *heraus-*, *hinauf-*, *davon-* stb (6.táblázat). A német igekötő-komplexek példája található a következő 7. táblázatban.

7. táblázat A német igekötő-komplexek

német	magyar	példa	német	magyar	példa
<i>herab</i>	ide le, lefelé	<i>her-ab-fallen</i> „ide le-esik”	<i>hinüber</i>	oda át	<i>hin-über-reichen</i> „oda át-ad”
<i>heran</i>	ide,erre	<i>her-an-kommen</i> „ide-jön”	<i>hinunter</i>	oda le	<i>hin-unter-gehen</i> „oda le-megy”
<i>herauf</i>	ide fel	<i>her-auf-kommen</i> „ide fel-jön”	<i>hinweg</i>	oda el	<i>hin-weg-gehen</i> „oda el-megy”
<i>heraus</i>	ide ki	<i>her-aus-bringen</i> „ide ki-hoz”	<i>hinzu</i>	oda hozzá	<i>hin-zu-fügen</i> „oda hozzá-fűz”
<i>herbei</i>	ide, erre	<i>her-bei-eilen</i> „ide-siet”	<i>daher</i>	ide, erre	<i>da-her-kommen</i> „ide-jön”
<i>herein</i>	ide be	<i>her-ein-kommen</i> „ide be-jön”	<i>dahin</i>	oda, arra	<i>da-hin-fließen</i> „oda-folyik”
<i>herunter</i>	ide le	<i>her-unter-blicken</i> „ide le-pillant”	<i>dazu</i>	hozzá,oda	<i>da-zu-ge-hören</i> „hozzá-tartozik”
<i>hervor</i>	ide elő, ide ki	<i>her-vor-holen</i> „ide elő-hoz”	<i>davor</i>	elé	<i>da-vor-stellen</i> „oda elé-tesz”
<i>herüber</i>	ide át	<i>her-über-reichen</i> „ide át-ad”	<i>dazwischen</i>	közé, közbe	<i>da-zwischen-kommen</i> „ide közbe-jön”
<i>herum</i>	ide körül, át	<i>her-um-drehen</i>	<i>vorab</i>	előre el, le	<i>vor-ab-gehen</i>

		„ide körül-forgat”			„előre le-megy”
<i>hinab</i>	oda el, le	<i>hin-ab-gehen</i> „oda le-megy”	<i>voran</i>	ide előre	<i>vor-an-gehen</i> „előre-megy”
<i>hinan</i>	oda, arra	<i>hin-an-gehen</i> „oda-megy”	<i>vorauf</i>	előre fel	<i>vor-auf-gehen</i> „előre fel-megy”
<i>hinauf</i>	oda fel	<i>hin-auf-gehen</i> „oda fel-megy”	<i>voraus</i>	előre ki	<i>vor-aus-gehen</i> „előre ki-megy”
<i>hinaus</i>	oda ki	<i>hin-aus-gehen</i> „oda ki-megy”	<i>vorüber</i>	át előre, el	<i>vor-über-gehen</i> „előre át-megy”
<i>hinein</i>	oda be	<i>hin-ein-gehen</i> „oda be-megy”	<i>gegenüber</i>	szemben	<i>gegen-über-stehen</i> „szemben-áll”

Ezenkívül, mind a két nyelvben van még számos nem kompozíciós igekötő, mint pl. németül *unterschreiben* „aláír” és magyarul *berúg* „részeg”. A két nyelvben a nem kompozíciós igekötők fő jellemzői (1)-ben vannak bemutatva.

(1)

a. német:

- I. gyakran nem elváló (*wieder`holen* „megismétel”)
- II. gyakran SCS [→] jellemzőjű (*be-, ent-, er-, ver-, ge-*)
- III. gyakran az elváló igekötő absztrakt változata (*ab-, aus-, von-* vs. *ent-*)
- IV. absztrakt vagy lexikailag rögzített jelentés (*unterschreiben* „aláír”)

b. magyar:

- I. aspektusi vagy akcióminőségi kijelölés (*meglát, elolvas, bejár, stb.*)
- II. metafora (*berúg, átlát, becsap, stb.*)

Így tehát a német nem kompozíciós igekötők legtöbbje a kompozíciós igekötőknek vagy az előljáróknak az absztrakt változata, míg a magyar nem kompozíciós igekötők morfológiailag teljesen azonosak a kompozíciós igekötőkkel, és csak szemantikailag absztraktabbak vagy fejlettebbek.

3.1.3 Akcióminőség

Mind a magyar mind a német a *Sprachbund*-ban van, s a magyar akcióminőségi rendszer a német alapján fejlődött, ezért a német és a magyar akcióminőségek is sok esetben hasonlóak. Mint pl. mind a két nyelvben a szaturatív akcióminőséget az „igekötő + ige + visszaható névmás” szerkezettel alkotják (németül „*aus^V sich*”, magyarul „*ki^V magát*”).

Azonban, míg a magyarban az akcióminőségek legtöbbször igekötővel van alkotva (kivétel: az iteratív és a diminutív), a német akcióminőségek alkotására az igekötőn kívül más módszer is van. A német akcióminőségeket és a kialakításukat nagyjából a (2)-ben mutatjuk.

(2)

I. imperfektív

a. duratív

lexikai: *schlafen* „alszik”, *sitzen* „ül”, *wissen* „tud”, stb.

morfológiai: *an^V*, pl. *andauern* „eltart, tovább tart”

analitikus: *sein am/in/beim+Inf.*, *dabei sein zu+Inf.*

szintaktikai: *an+ACC/DAT*

határozószó: *ununterbrochen/pausenlos* „szakadatlan”

b. frekventatív/iteratív

morfológiai: *V-ln/rn*, pl. *tropfen* „csepeg”-*tröpfeln* „csöpög”, *streichen* „töröl, ken”-*streicheln* „simogat”, *platschen* „csobban”-*plätschern* „csobog”

herum/umher^V, pl. *herumspazieren* „sétál”, *umherblicken* „körültekint”

szintaktikai: *V+V*, pl. *rannte und rannte* „fut és fut”

határozószó: *mehrmals* „többször”/*oft* „gyakran”

c. diminutív

morfológiai: *V-ln*, pl. *lachen* „nevet”-*lächeln* „mosolyog”, *husten* „köhög”-*hüsteln* „köhécsel”, *tanzen* „táncol”-*tänzeln* „táncol egy kicsit”

határozószó: *ein wenig/ein bisschen* „egy kicsit”

d. intenzív

lexikai: *brüllen* „ordít”, *saufen* „vedel”, stb.

morfológiai: kiélesített mássalhangzóval, pl. *hören* „hall”-*hören* „hallgatózik”
an^V, pl. *sehen* „nés”-*ansehen* „ránéz, megvizsgál”, *hören* „hall”-*anhören*
„meghallgat”

határozószó: *stark* „erősen”/*heftig* „hevesen”/*sehr* „nagyon”

e. intranszformatív

morfológiai: *weiter*^V, pl. *weitergehen* „továbbmegy”, *weitergeben* „továbbad”

analitikus: *bleiben (am)*+Inf.

határozószó: *immernoch* „még mindig”/*weiterhin* „mindamellet”

II. perfektív

a. rezultatív

morfológiai: *ab/auf/aus/durch/ein/er/ver/zer/weg*^V, pl. *abmachen* „elvégez”,
aufessen „megesz”, *ausdiskutieren* „megvitat”, *erröten* „elpirul”, *verblühen*
„elhervad”, *durchqueren* „keresztez, átszel”, *zerreißen* „szétszakít”, *weggehen*
„elmegy”

analitikus: *aufhören zu*+Inf.

határozószó: *nicht mehr* „már nem, többé nem”

b. inchoatív

morfológiai: *ent/er/los/ein/an/auf*^V, pl. *entflammen* „fellángol”, *erblühen*
„virágzik”, *erglimmen* „felparázslík”, *erbeben* „megremeg”, *loslegen* „elkezd”,
einshlafen „elalszik”, *anbrennen* „meggyújt”, *anlaufen* „elindul futni”, *aufschreien*
„fölkialt”, *aufmachen* „fölnvet”

analitikus: *anfangen/beginnen zu*+Inf.

határozószó: *allmählich* „fokozatosan”/*nach und nach* „lassanként”

c. faktitív

lexikai: *öffnen* „kinyit”, *schärfen* „élesít”, *biegen* „hajlít”

morfológiai: *auf/ein*^V, pl. *aufheitern* „felvidít”, *auffrischen* „felfrissít”, *aufhellen*
„felvilágosít”, *einebnen* „ellaposít”, *einfuchten* „megnedvesít”

d. szemelfaktív

lexikai: *platzen* „pukkan”, *finden* „talál”, *treffen* „találkozik”

nem-lexikai: csak a mondatból felismerhető, pl. *er sieht eine Katze* „ő lát egy cicát”
vs. *er sieht seine Katze gerne* „ő szereti a cicáját látni”

e. szaturatív

morfológiai: *aus*^V *sich*, pl. *ausschlafen sich* „kialussza magát”, *ausruhen sich* „kipihen magát”

f. totális

morfológiai: *aus/durch*^V, pl. *ausquetschen* „kicsavar”, *ausschütten* „kiönt”,
austrinken „kiürít, kiiszik”, *durchlesen* „átolvas”, *durchdiskutieren* „megvitat”

g. exhausztív

morfológiai: *tot/über/er*^V (*sich*), pl. *totschlagen* „agyonüt”, *übermüden sich* „kifárasztja magát”, *erschlagen* „agyonüt”

szintaktikai: (*sich*) *zu Tode* +Inf., pl. *sich zu Tode saufen* „halálra issza magát”

(2)-ből tudjuk összefoglalni, hogy a német akcióminőségek rendszere fejlettebb, mint a magyaré, mivel a németben az akcióminőség nem csak igekötővel, hanem lexikai, morfológiai és szintaktikai módon is alkotható. Sokak szerint a német nem elváló igekötőknek, azaz *be-*, *ent-*, *ver-*, *er-*, *ge-*, *zer-* stb.-nek, gyakran perfektív jelentésük van. Ez is hasonlít a magyarhoz, ugyanis a különféle magyar igekötőknek is gyakran van egy általános perfektív jelentésük, amely szintén azt bizonyítja, hogy az aspektusi (vagyis grammatikai aspektusi) jelentés és az akcióminőségi (vagyis lexikai aspektusi) jelentés nem teljesen különbözők, hanem gyakran kapcsolatosak egymással. A grammatikai aspektus általánosabb, mint a lexikai aspektus; és a lexikai aspektus gyakran a grammatikai aspektus alapján fejlődik.

Összehasonlítva azt találjuk, hogy a magyar és a német akcióminőségi rendszer között nagy átfedés van, mint a 8. táblázat mutatja.

8. táblázat A magyar és a német akcióminőségek

magyar	német
frekventatív	frekventatív/iteratív
szaturatív	szaturatív
iteratív	frekventatív/iteratív

rezultatív	rezultatív
diminutív	diminutív
inchoatív	inchoatív
delimitatív	--
totális	totális
intenzív	intenzív
szemelfaktív	szemelfaktív
exhausztív	exhausztív
szubmerszív	--
?faktitív ⁹	faktitív
--	intransformatív

Mint a 8. táblázatban látható, a 12 fő magyar akcióminőség és a 11 fő német akcióminőség között, összesen 10 közös típus van. E 10 közös akcióminőség igekötői alkotását a 9. táblázat mutatja meg.

9. táblázat A magyar és a német közös akcióminőségek igekötői alkotása

Akcióminőség	magyar	német
frekventatív/ iteratív	VM VM	V V/ <i>herum, umher</i> „ide körül”
szaturatív	ki	<i>aus</i> „ki”
rezultatív	majdnem minden	majdnem minden
diminutív	--	--
inchoatív	el, fel, meg	<i>ent, er, los, ein, an, auf</i> „el, távol, be, rá, fel”
totális	be, el, ki	<i>aus, durch</i> „ki; keresztül, át”
intenzív	agyon, be	<i>an</i> „rá, meg”
szemelfaktív	meg	--
exhausztív	agyon, tönkre	<i>tot, über, er</i> „agyon, túl, el”
?faktitív	--	<i>auf, ein</i> „fel, be”

⁹ A magyar faktitív és mediális ige általában képzővel vagy raggal megkülönböztethető (pl. *-ít* vs. *-ül/ul*), ezért a magyarban a faktitív akcióminőség, hasonlóan az iteratív akcióminőséghez, nem az igekötővel jelölt.

A 9. táblázatban látható, hogy a 10 magyar-német közös akcióminőségek közül, összesen 6-nál közös igekötő is van. Mind a magyar mind a német akcióminőségi rendszernek szoros kapcsolata van az igekötővel, s a két nyelv akcióminőségeinek igekötővel való alkotása is hasonló egymáshoz.

3.1.4 Igekötő-elöljáró-határozórag megfelelés

Mint már megvizsgáltuk, a német igekötők és elöljárók között szoros kapcsolat van (10. táblázat). Hasonlóképpen, a magyar igekötő és a határozórag meg a névutó között is van valamilyen kapcsolat (11. táblázat).

10. táblázat A német egyszerű igekötők és a megfelelő elöljárók

nem elváló igekötő	megfelelő elváló igekötő	megfelelő elöljáró	jelentés
<i>be-, ge-</i>	<i>bei-, an-, ein-, auf-</i>	<i>bei, an, in, auf</i>	[+→+]
<i>er-, ver-</i>	<i>hinauf-, hinunter-</i>	--	[+→+]
<i>ent-</i>	<i>ab-, aus-, davon-</i>	<i>aus, von</i>	[+→-]
<i>über-</i>		<i>über</i>	„felett, át”
<i>unter-</i>		<i>unter</i>	„alatt, le”
<i>vor-</i>		<i>vor</i>	„előtt, előre”
<i>hinter-</i>		<i>hinter</i>	„mögött”
<i>neben-</i>		<i>neben</i>	„mellett”
<i>durch-</i>		<i>durch</i>	„keresztül, át”
<i>um-</i>		<i>um</i>	„körül, át”
<i>zu-</i>		<i>zu</i>	„-hOz” ¹⁰

¹⁰ A nagybetűvel írt magánhangzó azt jelenti, hogy erre a ragra hatással a magánhangzó harmónia.

11. táblázat A magyar igekötők és a megfelelő határozórag, névutó vagy határozószó¹¹

igekötő	megfelelő határozórag	megfelelő névutó	megfelelő határozószó
be-	-bA	--	bent
rá-	-rA	--	--
ide-	ŐM. hit-vé „itt-vé” ¹²	--	--
oda-	ŐM. ott-vá	--	--
szét-	ÓM. szélett ¹³ „szélen”	--	--
abba-	-bA	--	bent
hozzá-	-hOz	--	--
neki-	-nAk	--	--
meg-	--	mögött	--
el-	--	előtt	--
fel-	--	felett	fent
át-	--	által	--
körül-	--	körül	--
előre-	--	előtt	előre
utána-	--	után	--
mellé-	--	mellett	--
ellen-	--	ellen	--
elő-	--	előtt	--
felül-	--	felett	fent
ki-	--	--	kint
le-	--	--	lent
itt-	--	--	itt
ott-	--	--	ott
agyon-	--	--	agy-on

¹¹ Az itt levő igekötők csak az összes magyar igekötőnek egy része.

¹² A -vá/-vé határozórag az ősmagyarban az említett helyre való mozgatót mutatja; a modern magyar „hová”-ban még látható ez a használat.

¹³ Az -etti/-t határozórag az ómagyarban helyet mutat; a modern magyar „Pécsett”-ben még látható ez a használat.

hátra-	--	--	hátra
vissza-	--	--	ÓM. visszva
félre-	--	--	félre
túl-	--	--	túl
együtt	--	--	együtt
végig-	--	--	végig

A fenti két táblázatban látható, hogy míg a német igekötő és előljáró között rendszeres és szabályos kapcsolat, van a magyar igekötő és a különféle határozó elem között az összefüggés nem mindig világos. A német igekötő száma nagyjából rögzített, a magyaré pedig még ma is növekszik; ennek az oka az, hogy a magyar igekötő csak a VM-nek egy alkategóriája, s a többi alkategóriából, vagyis a puszta főnévből meg a határozószókból, még mindig lehetnek új igekötők, mint pl. *végig-*, *keresztül-*, *egybe-*, *ketté-*, stb.

3.1.5 Szemantikai funkció

Fentebb már megvizsgáltuk a magyar igekötők szemantikai funkcióit, itt még egyszer megmutatjuk a három funkciót (3).

(3)

- I. helyhatározószó ↔ eredeti jelentés
- II. szituációbeli aspektus (vagyis akcióminőség) kijelölése ↔ fő funkció
- III. idiomatikus kifejezés ↔ lexikai gazdagítás

A német igekötők szemantikai funkciói ehhez hasonlítanak. Az elváló igekötők legtöbbje irányt mutat, és helyhatározószóként működik; a nem elváló igekötőknek nincs konkrét jelentése, s inkább csak a különféle SCS jellemzőt jelölik ki. Ezen túl, mind az elváló és a nem elváló igekötőnek még lehet aspektusi és akcióminőségi jelentése. Egyébként, az igekötős igének gyakran idiomatikus jelentése is van. Így tehát a német igekötők szemantikai jellemzőit a (4)-ben levő négy ponttal tudjuk ábrázolni.

(4)

- I. helyhatározószó ↔ elváló igekötők eredeti jelentése
- II. SCS jellemzők kijelölése ↔ nem elváló igekötők fő funkciója
- III. aspektusi és akcióminőségi jelentése ↔ absztrakt funkciója
- IV. idiomatikus jelentés ↔ lexikai rögzítés

Eddig már részletesen összehasonlítottuk a magyar és a német igekötők szemantikai jellemzőit, amelyet a következő táblázattal tudjuk összefoglalni.

12. táblázat A magyar és a német igekötők szemantikai összehasonlítása

összehasonlítás	magyar	német
eredet	új bevándorló, főleg németből fordították	germán nyelvcsalád őslakója
jelentés	a kompozíciós igekötőknek egymásnak megfelelő jelentésük van	
	a kompozíciós és nem kompozíciós igekötők morfológiailag azonos formájúak	a kompozíciós igekötők száma sokkal több, jelentésük részletesebb; a nem kompozíciós igekötők legtöbbje a kompozíciós igekötők vagy elöljárók absztrakt változata
akcióminőség	mind a kettő a Sprachbund-ban van; a magyar rendszer a német rendszer alapján fejlődött; 10 közös akcióminőség van, amelyek közül 6-nál van közös igekötő használat	
	főleg igekötővel van alkotva	alkotásra lexikai, morfológiai, analitikus és szintaktikai módszer van
igekötő-adpozíció-megfelelés	igekötő és különféle határozói elem összefüggése nem mindig világos	igekötő és elöljáró között rendszeres és szabályos kapcsolat van

	igekötő száma fokozatosan növekedő	igekötő száma nagyjából rögzített
szemantikai funkció	helyhatározószó; akcióminőség kijelölése; lexikai gazdagítás	helyhatározószó; SCS jellemzők kijelölése; aspektusi és akcióminőségi jelentés; lexikai rögzítés

3.2 Szintaktikai összehasonlítás

3.2.1 Szintaktikai pozíció

A magyar igekötő a nagyobb kategóriája VM (igemódosító)-nak egy altípusa, a többi típusú VM a pusztánominális tárgy, a pusztánominális cél és hely, a pusztánemágentív alany, a prediktív főnév és melléknév, valamint a pusztánemágentív főnévi igenév. A német igekötő pedig igazából az igazi ige prefixumából (vagyis a nem elváló igekötőből) meg az ige partikulájából (vagyis az elváló igekötőből) áll. Mint a 2. és a 3. fejezetben már említettük, a magyar igekötő a többi típusú VM egyúttal a Spec (AspP) pozíciójában áll, míg a német igekötő az igével együtt a VP-ben áll.

3.2.2 Elválóság és hangsúly

Az igekötő és az alapige elválósága tekintetében, a magyar igekötők mind elváltak, a német igekötők pedig lehetnek elváltak és nem elváltak. A német igekötő és ige kapcsolata szorosabb, mint a magyaré. Más szóval, a két nyelvben csak a német nem elváló igekötők az igazi affixumok.

Egyébként, a magyar igekötős ígének a hangsúlya is mindig az első szótagra esik, míg a német igekötős ige hangsúlyának pozíciója attól függ, hogy az igekötő elváló vagy nem. Az elváló igekötő viseli a hangsúlyt, a nem elváló igekötő pedig nem.

3.2.3 Szórend és mozgatás típusa

A magyar igekötők különböző szintaktikai környezetben különböző szórenddel rendelkeznek. Mint ahogy a 2.1.-ben megvizsgáltuk, a magyar igekötő szórendjére főleg a [+F] elemeknek van hatása, azaz a FP-nek, a NegP-nek, a QP-nek meg a

kimerítő *csak* partikulának. Míg a [-F] mondatokban a VM a VP-ben levő eredeti helyéről a Spec (AspP) pozícióba mozog, a [+F] mondatokban az AspP helyett az FP van, és ezért a VM a V után marad.

A VM eredeti pozíciója az VP-ben az ige után van, és a VM mozgásának két fő oka van, azaz a referencialitás megszorítása és az AspP projekció. Az előbbi szerint egy [-F] mondatban a [-referenciális] elemek nem maradhatnak a VP-ben, s az utóbbi szerint az aspektusi vagy akcióminőségi funkciót befejező elemeket ki kell mozgatni a Spec (AspP) pozícióba.

A DispP megjelenésében az ötféle DispP esetében különböző a VM szórendje, mint a 13. táblázat mutatja.

13. táblázat A disztributív kvantorok hatása a VM szórendjére

kvantor típusa	kvantor pozíciója	VM szórendje
univerzális kvantor/ <i>is</i> szerkezet	Spec (DispP)	VM V
<i>is</i> nélküli numerikus kvantor	TopP/ VP	nincs hatása
	FP	V VM
általános egzisztenciális kvantor	TopP/VP	nincs hatása
pozitív egzisztenciális kvantor	DispP	nincs hatása
	FP	V VM
<i>több, mint</i> szerkezet	TopP/DispP	nincs hatása
<i>N-nél több</i> szerkezet	FP	V VM
negatív egzisztenciális kvantor	FP	V VM

Ráadásul, az infinitívus szerkezetben az F/Neg VM V szórend természetesebbnek hangzik. Amikor a mondatban több infinitívus ige vagy segédige van, a segédige megszorítása miatt a *VM V4 V3 V2 V1 lehetetlen szórenddé lesz. Egyébként, bár a magyarban a felszólító mód (vagyis az imperatív mód) és a kötőmód (vagyis a szubjunktív mód) morfológiailag azonos, a felszólító módban az alapige a [+F] jellemzőt viseli, s ezért a VM az ige után marad, ám a kötőmódban az alapige nem viseli a [+F] jellemzőt, s ezért a kötőmódnak nincs hatása a VM szórendjére.

A magyarhoz képest, a német igekötő szórendje és mozgatása sokkal egyszerűbb. Mint 2.1.1-ben megvizsgáltuk, a németben csak két valószínű szórend van, azaz a V2 meg az OV. A fő mondatok és a komplementizáló nélküli mellékmondatok a V2 szórenddel rendelkeznek, a komplementizáló mellékmondatokban pedig a normális OV szórend van. Az igekötő a V2 szerkezetben ottmarad a mondat végén a VP-ben, míg az OV szerkezetben az igével együtt áll az VP-ben az eredeti pozícióján (vagyis az ige előtt). A német igekötő-mozgatásnak a lényege az ige I-C-mozgatása, a magyaré pedig az NP-mozgatáshoz hasonlít.

Végül, a magyar és a német igekötők szintaktikai összehasonlítását a következő táblázattal tudjuk megmutatni.

14. táblázat A magyar és a német igekötők szintaktikai összehasonlítása

összehasonlítás	magyar	német
szintaktikai pozíció	VP-n belül → Spec (AspP)	VP-n belül
elválóság	mindig elváló	lehet elváló, lehet nem
hangsúly	mindig az első szótagon	elváló igék igekötőjén; nem elváló igék alapigéjén
szórend	bonyolult, főleg a [\pm F] jellemzőtől függ, de más tényezőnek (pl. DispP, infinitivus szerkezet, felszólító mód, stb.) is van hatása	egyszerű, a komplementizáló megjelenése vagy távolléte alapján OV vagy V2
mozgatás típusa	kvazi NP-mozgatás	I-C-mozgatás

ÖSSZEFOGLALÁS

Ebben a szakdolgozatban részletesen megvizsgáltuk a magyar és a német igekötők szintaktikai és szemantikai jellemzőit, amelyek alapján összehasonlítottuk a két nyelv igekötő-rendszerét. Az összehasonlítás után az derül ki, hogy a két nyelv igekötő-rendszere között sok hasonló jellemző van.

Szintaktikailag mind a két nyelv igekötőinek az eredeti pozíciója a VP-n belül van, de a magyarban a [–fókusz] mondatban az igekötőt a Spec (AspP) pozícióba kell mozgatni, amely hasonlít az NP-mozgatáshoz. A német V2 szórendben pedig inkább az ige mozog, míg az igekötő ottmarad az eredeti helyén. A két nyelv igekötő szórendjének is hasonló helye van, ugyanis mind a két nyelvben lehet *igekötő-ige* és *ige-igekötő* a kétféle szórend, ám a két nyelvben különböző elemektől függ e két szórend átváltozása.

A magyar igekötő-ige szórendje főleg a [±F] jellemzőtől függ, azaz, a [+F] elem (NegP, QP vagy fókuszált ige argumentuma, mint pl. NP, VM, a felszólító módban a V, stb.) után az *ige-igekötő* szórend van, a [–F] mondatban pedig általában az *igekötő-ige* szórend van. De természetesen ezen kívül még van sok különleges eset, mint pl. a kimerítő partikula *csak* után majdnem mindig az *ige-igekötő* szórend van, s az infinitivus szerkezetben az F/Neg-VM-V szórend természetesebbnek hangzik. Ehhez képest, a német igekötő szórendje sokkal egyszerűbb, ugyanis nagyjából csak egy elemtől függ, azaz a CP-nek a komplementizálójától. A főmondatokban és a komplementizáló nélküli mellékmondatokban a V2 szórend van, míg a komplementizálás mellékmondatokban a normális OV szórend van.

Ezenkívül, a két nyelv igekötő-rendszere az elválóság és a hangsúly tekintetében is különbözik. A magyar igekötők mind elválók, míg a németben vannak elváló igekötők (vagyis ige-partikulák), nem elváló igekötők (vagyis igazi ige-prefikszumok) meg elváló és nem elváló igekötők. A magyarban a normális mondatokban minden igekötő viseli a hangsúlyt, a németben pedig csak az elváló igekötők viselik.

Szemantikailag a két nyelv kompozíciós igekötőinek gyakran hasonló jelentése van, azaz, a kompozíciós magyar igekötőknek gyakran van egy német megfelelő

igekötőjük is. Mind a két nyelv a *Sprachbund*-ban van, s ezért az akcióminőség rendszerük között is van sok hasonló vonás. A két nyelvben összesen 10 közös akcióminőség van, amelyek közül 6-nál hasonló igekötőket is használnak. Azonban, a német kompozíciós igekötők száma sokkal több, és a jelentésük is részletesebb; a német akcióminőség rendszere is fejlettebb a magyarénál, mivel a magyar akcióminőségeket főleg a németből fordították át; ezt az bizonyíthatja, hogy a magyar akcióminőséget főleg az igekötővel van alkotva, míg a németben lexikai, morfológiai, szintaktikai, stb. tehát több alkotó módszer is van a létrehozásukra.

Mind a két nyelvben az igekötők és az adpozíciók között is van valamilyen kapcsolat. De a németben az igekötők és előljárók között rendszeres és szabályos kapcsolat van, míg a magyar igekötők és a különféle határozói elemek között az összefüggés nem mindig világos. Az utóbbinak valószínűleg az az oka, hogy a magyar igekötők csak a VM-nek egy altípusai, s a VM különféle alkategóriáinak hatása van egymásra. Ezért a magyar igekötők száma ma is növekszik, míg a német igekötők száma nagyjából már rögzítve van.

Az igekötő szemantikai funkciói szempontjából mind a két nyelv igekötőinek három közös funkciója van, azaz a helyhatározó funkció, az aspektust és akcióminőséget kijelölő funkció és a lexikai gazdagító vagy rögzítő funkció. De ezen túl, a német nem elvált igekötőknek még van egy negyedik funkciójuk is, azaz az SCS jellemzőt kijelölő funkció.

Ezentúl, a két nyelv igekötőinek eredetét is megvizsgáltuk. A német igekötő a germán nyelvcsaládnak egy őslakója, míg a magyar igekötők csak a középmagyar kor (1526–1772) idején jöttek használatba a korábbi igeidő-aspektusi rendszer eltűnése következtében és a szláv meg a német néppel való érintkezés folyamán. Talán éppen ez az oka annak, hogy a magyar és a német igekötők között ilyen sok összehasonlítható jellemző van.

BIBLIOGRÁFIA

1. CSIRMAZ ANIKO: *Particles and a Two Component Theory of Aspect*, In „Event Structure and the Left Periphery: Studies on Hungarian”, Dordrecht: Springer, 2008.
2. DREYER HILKE & SCHMITT RICHARD: *Lehr-und Übungsbuch der deutschen Grammatik*, Peking: Foreign Language Teaching and Research Press, 2001.
3. GASCHKOWA MARGARITA: *Akcióminőségen und ihre sprachlichen Ausdrucksmittel (am Beispiel der ingressiven und diminutiven Akcióminőségen)*, Stuttgart: 2005.
4. HAIDER HUBERT: *The Syntax of German*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
5. HU ZHUANGLIN & JIANG WANGQI: *Linguistics: An Advanced Course Book*. Peking: Peking University Press, 2002.
6. KIEFER FERENC & HONTI LÁSZLÓ: *Verbal „Prefixation” in the Uralic Languages*, In „Acta Lingua Hungarica”, Vol. 50 (1-2), Budapest: Akadémiai Kiadó, 2003.
7. KIEFER FERENC: *Areal-typological aspects of word-formation: The case of Akcióminőség-formation in German, Hungarian, Slavic, Baltic, Romani and Yiddish*, In „Variation and Change in Morphology”, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2009.
8. KISS É. KATALIN: *From the Grammaticalization of Viewpoint Aspect to the Grammaticalization of Situational Aspect*, In „Event Structure and the Left Periphery: Studies on Hungarian”, Dordrecht: Springer, 2008.
9. KISS É. KATALIN: *The Syntax of Hungarian*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
10. MAYLOR B. ROGER: *Lexical Template Morphology: Change of state and the verbal prefixes in German*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2002.

11. VAN VALIN ROBERT & LAPOLLA RANDY: *SYNTAX: Structure, Meaning and Function*, Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
12. 龚坤余: 《匈牙利语教程 2》, 北京: 外语教学与研究出版社, 1998.
13. 郭晓晶、龚坤余: 《匈牙利语教程 3》, 北京: 外语教学与研究出版社, 2009.
14. 温宾利: 《当代句法学导论》, 北京: 外语教学与研究出版社, 2002.
15. [德] H·德雷尔 (H. Dreyer) & R·史密特 (R. Schmitt): 《标准德语语法——精解与练习》, 北京: 外语教学与研究出版社, 2001.

Függelék 1: Terminológia magyar-angol-kínai megfelelése

Magyar	English	中文
A'-mozgatás	A'-movement	非主目语移位
adessivus	adessive	近处格
AdjP	Adjective Phrase	形容词短语
adpozíció	adposition	介词
affixum	affix	词缀
ágens	agent	施事
AgrOP	Object Agreement Phrase	宾语一致短语
AgrP	Agreement Phrase	一致性短语
AgrSP	Subject Agreement Phrase	主语一致短语
akcióminőség	<i>Aktionsart</i>	动词体貌
akkuzatív	accusative	宾格
allativus	allative	向格
argumentum	argument	主目语
AspP	Aspectual Phrase	体短语
atelikus	atelic	无界的
befejezett jelen	present perfect	现在完成时
befejezetlen múlt	past imperfect	未完成过去时
befejezett múlt	past perfect	过去完成时
cél	goal	目标
CP	Complement Phrase	标句词短语
datív/részes	dative	与格
delimitatív	delimitative	限制体
determináló	determiner	限定词
diminutív	diminutive	减缩体
disztributív kvantor	distributive quantor	分布量词
DP	Determiner Phrase	限定短语
egszisztenciális kvantor	existencial quantor	存在量词
egyszerű jelen	simple present	一般现在时
egyszerű múlt	simple past	简单过去时

ellenőriz	check	检验
elmerülés	immersive	投入体
elváló és nem elváló ige	separable and inseparable verb	既可分又不可分动词
elváló ige	separable verb	可分动词
exhausztív	exhaustive	穷尽体
experiens	experiencer	经历者
faktitív	factitive	致使体
fej	head	中心语
fej-mozgatás	head movement	中心词移位
finit mondat	finite sentence	时态分句
FP	Focus Phrase	焦点短语
frekventatív	frequentative	反复体
genetív/birtokos	genetive	属格
igeaspektus	aspect	体
igeidő	tense	时
igemódosító	Verbal Modifier	动词修饰语
illativus	illative	进入格
imperatív/felszólítómód	imperative	命令式
imperfektív	imperfect	未完成体
inchoatív/ingresszív	inchoative/ingressive	开始体
inessivus	inessive	在内格
instrumentum	instrument	工具
intenzív	intensive	强化体
intranszformatív	intransformative	存续体
IP	Inflectional Phrase	屈折词短语
iteratív	iterative	反复体
kimerítő azonosítás	exhaustive identification	穷举识别
komplementum	complement	补充语
kompozíciós igekötő	compositional verbal prefix	合成型动词前缀（带前缀动词词义由前缀+基本动词组合而成）
kopula	copula	系动词

KP	Case Phrase	格短语
mediális	middle voice	中间语态
metafora	metaphor	比喻
metonímia	metonym	转喻
mozgatás	movement	移位
NegP	Negative Phrase	否定词短语
nem elváló ige	inseparable verb	不可分动词
nominatív	nominative	主格
NP	Noun Phrase	名词短语
numerikus kvantor	numeral quantor	数量词
NumP	Numeral Phrase	数词短语
operátor	operator	算子
OV	Object-Verb	宾语-动词语序
P	Phrase	短语
páciens	patient	受事
partikula	particle	小品词, 助词, 虚词, 词缀
perfektív	perfect	完成体
posztpozíció	postposition	后置词
posztverbális	postverbal	动词后的
PP	Pre/Postpositional Phrase	介词短语
predikátum	predicate	谓语
prefixum	prefix	前缀
prepozíció	preposition	前置词
preverbális	preverbal	动词前的
progresszív	progressive	进行体
puszta névszó	pure nominal	光杆名词
QP	Question Phrase	疑问短语
recipiens	recipient	接受者
referenciális	referencial	指称性的
referencialitás megszorítása	referencial restriction	指称限制
rezultatív	resultative	结果体
SCS jellemző	SCS feature	状态与状态改变特征

specifikáló	specifier	标志语
<i>Sprachbund</i>	<i>Sprachbund</i>	语言带（本文中指用动词前缀标记词汇体的语言带）
sublativus	sublative	离格
superessivus	superessive	在上格
szaturatív	saturative	饱和体
szemelfaktív	semelfactive	瞬时体
szubjunktív/kötő mód	subjunctive	虚拟式
szuffixum	suffix	后缀
tagadási operátor	negative quantor	否定算子
tárgy	theme	位移者
telikus	telic	有界的
TopP	Topic Phrase	话题短语
totális	total	完全体
univerzális kvantor	universal quantor	全称量词
üres kategória	empty category	空语类
V2	Verb Second	动词第二位语序
VP	Verb Phrase	动词短语
θ-szerep	theta-role	题元角色

Függelék 2: Terminológia magyar magyarázata

Terminológia	magyar magyarázat
A'-mozgatás	a nem-argumentum-mozgatás, amelynek a célpontja egy nem-argumentumos hely
A'-pozíció	nem-argumentumos hely
adessivus	határozói eset, <i>-nál/-nél</i>
adpozíció	az előljáró, a névutó stb.-nak az összes neve
affixum	toladék, a tőhöz kapcsolódó, nem önálló, kötött szóelemek egyik fajtája
ágens	cselekvő, a mondatban az az önálló hatóerővel rendelkező szereplő, amelyik a másra irányuló cselekvést végrehajtja
ágentív	ágens-nek a mellékneve
akkuzatív	tárgyeset
akcióminőség	az igének az a jelentéstartalma, amely kifejezi, hogyan zajlik le az igével jelölt esemény, cselekvés.
alany kontrollálta ige	egyféle ige, ami az alany által van kontrollálva
allativus	a <i>-hoz, -hez, -höz</i> raggal jelölt eset neve
argumentum	az ige vonzata, az igétől független változója
aspektuális	az aspektusból eredő, azzal kapcsolatos
aspektuálizáló	egy olyan elem, ami egy mondatnak aspektust ad
aspektus	az igék folyamatos v. befejezett jellegű ábrázolt esemény időszerkezete
atelikus	igék akcióminőségi vagy aspektusjellemzője, amely a jelölt esemény végpont és eredmény nélküli jelentésére utal
delimitatív	elhatároló, elkülönítő
diminutív	kicsinyítő
dinamikus	erős, erővel teli, mozgékony
disztributív	társulási képességét saját szerepei megoszlásában mutató
egzisztenciális	a léttel való viszonyában tekintett
elliptikus	vmely szükséges szót v. mondatrészt hiányoló
exhausztív	kimerítő
experiens	átélő, a mondatban önálló hatóerővel nem rendelkező szereplő, vmely lelki folyamat átélője

faktitív	tétetést, valakinek a cselekedtetését kifejező műveltető
fej	egy kifejezésnek a legfontosabb része
finit	véges, azaz nyelvtani jelekkel és ragokkal teljessé tett nyelvtani alak
fókusz	a mondatban a pillanatnyi figyelem középpontjában álló, mástól elkülönített entitás megnevezése
fókuszálás	a fókusszá tevő eljárás
frázishangsúly	egy kifejezésnek a hangsúlya
frázis-mozgatás	olyan mozgatás, aminek a mozgatott eleme egy kifejezés
illativus	a <i>-ba/-be</i> raggal jelölhető eset neve
inchoatív	kezdő akcióminőségű
inessivus	a <i>-ban/-ben</i> raggal jelölhető eset neve
infinít	<i>finit</i> -nek az ellentéte
infinitivus	főnévi igenév
instrumentum	a cselekvés eszköze
intenzív	erős
intranszformatív	nem változó, egyféle akcióminőség
iteratív	gyakorító akcióminőségű
komplementizáló	egy olyan szó, ami a komplementumos mellékmondat elején van
komplementum	egy kifejezésben a kiegészítő rész, mint pl. <i>szép lány</i> egy AdjP, a komplementuma <i>lány</i>
komplexum	egy bonyolult egység
kompozíciós igekötő	olyan igekötő, aminek az alap jelentése látható az igekötős igében, mint pl. <i>bemegy, kijön</i>
kontrasztív topikalizálás	egyféle topikalizálás
kopula	igei segédszó egyes mondatrészek összekapcsolására, főképp vmely dolog azonosító megnevezésében, mint pl. <i>van, marad</i>
kvantor	mennyiséget és mértéket kifejező determinans a főnévhez kapcsolódva a mondatban
lexikális	a szókészlettel kapcsolatos, szókészleti
mediális	középigé, mely úgy mutatja be a cselekvést, mintha az igealany végezné, de az alany nem szándékosan cselekszik, hanem vele történik valami

numerikus kvantor	egyféle kvantor, mint pl. <i>sok, kevés</i>
operátor	speciális függvény, olyan leképzés, amelynek értelmezési tartománya is, értékkészlete is valamely nem véges dimenziójú tér
páciens	elszenvedő, a célpont, akire v. amire a hatás, cselekvés irányul
partikula	értékelést, viszonyítást kifejező viszonzó
posztpozíció	névutó, határozós viszonyt kifejező analitikus szerkezetű viszonzó
posztverbális	az ige utáni
predikátum	állítmány
prepozíció	előljáró
preverbális	az ige előtti
progresszív	folyamatos
recipiens	az, aki megkap vmit
referenciális	referenciára vonatkozó, azzal kapcsolatos
referens	világbeli dolog, amelyre vmely jel vonatkozik
semleges mondat	fókusz nélküli mondat
skaláris	skála jellegű, értékek növekvő v. csökkenő sorozatából álló
<i>Sprachbund</i>	egy speciális nyelvi terület
szaturatív	telítettséget kifejező
sublativus	a <i>-ra/-re</i> raggal jelölhető eset neve
superessivus	az <i>-n/-on/-en/-ön</i> raggal jelölhető eset neve
telikus	igék akcióminőségi v. aspektusjellemzője, amely a jelölt esemény végponttal és eredménnyel rendelkező jelentésére utal
topik	a funkcionális nyelvten szerint a mondatban a legfontosabb entitás, amelyre a beszélő és a hallgató figyelme irányul
topikalizál	egy mondatrészt topikká tesz
üres kategória	egy generatív grammatikai kategória

Függelék 3: Rövidítések magyar magyarázata

Rövidítés	magyarázat
A	Akkuzatív, a német tárgyeset
A-pozíció	argumentum-pozíció
A'-pozíció	nem-argumentum-pozíció
AdjP	Adjective Phrase, melléknévi kifejezés, mint pl. <i>szép lány</i>
AdvP	Adverb Phrase, határozói kifejezés, mint pl. <i>nagyon, hirtelenül</i>
AgrOP	Object Agreement Phrase, egyféle AgrP, aminek az egyezési elemét a tárgy kontrollál, mint pl. <i>magyarban a tárgyas ragozás</i>
AgrP	Agreement Phrase, egyféle kifejezés, aminek a feje az egyezési elem, mint pl. <i>az ige ragozás</i>
AgrSP	Subject Agreement Phrase, egyféle AgrP, aminek az egyezési elemét az alany kontrollál, mint pl. <i>magyarban a személyi ragozás</i>
AspP	Aspect Phrase, egyféle kifejezés, aminek a feje egy aspektus-módosítószó, mint pl. <i>be-, ki- stb. igekötő</i>
CP	Complementizer Phrase, egyféle kifejezés, aminek a feje egy komplementizálószó, mint pl. <i>hogyan szeretem a filmet</i>
CP-IP-VP	Complementizer Phrase-Inflectional Phrase-Verb Phrase, a német mondatnak az általános szerkezete
D	Dativ, a német részes eset
DisP	Distributive Phrase, egyféle kifejezés, aminek a feje egy disztributív kvantor, mint pl. <i>mindenki</i>
DP	Determiner Phrase, egyféle kifejezés, aminek a feje egy determinálószó, mint pl. <i>a gyerek</i>
FP	Focus Phrase, a fókusz kifejezés
G	Genetiv, a német birtokos eset
I-C-mozgatás	Inflectional-Complementizer-Movement, egyféle mozgatás
IP	Inflectional Phrase, egyféle kifejezés, aminek a feje egy finit vagy infinit ige, az InfP TP-re és AgrP-re osztható
KP	Case Phrase, egyféle kifejezés, aminek a feje az eseti jel
NegP	Negative Phrase, tagadási kifejezés, mint pl. <i>nem, ne</i>
NP	Noun Phrase, névszói kifejezés
NumP	Numerical Phrase, egyféle kifejezés, aminek a fő eleme a szám
OV	Object-Verb, egyféle szórend, ami szerint a tárgy mindig megelőzi az igét

P	Phrase, kifejezés
PG	Proto-Germanic, a régi régi germán nyelv, a mai germán nyelvek őse
PIE	Proto-Indo-European, minden indóeurópai nyelvnek a közös őse
PP	Postpositional Phrase, posztpozíciós kifejezés, a magyarban ebbe a kategóriába tartoznak a névutók és a határozói ragok is
PRO	egyféle üres kategória, mint pl. <i>(PRO) szeretem a filmet, itt PRO = én</i>
QP	Question Phrase, kérdő kifejezés, mint pl. <i>mi, ki, mikor</i>
R-kifejezés	referenciális kifejezés, mint pl. <i>az asztal, Kína, János</i>
Spec (FP)	Fókusz kifejezésnek a specifikáló, egy speciális szintaktikai pozíció a generatív grammatikában
SCS	State and Change of State, állapot és az állapot változása, egyféle elmélet
TP	Tense Phrase, igeidő kifejezés, egyféle kifejezés, aminek a feje az igeidő elem, mint pl. <i>mond-ott</i>
TopP	Topic Phrase, topikai kifejezés
V2	egyféle szórend, ami szerint az ige mindig a mondat 2. helyét foglalja el
VM	Verb Modifier, igemódosító
VP	Verb Phrase, igei kifejezés
XP	valaféle kifejezés, mindenféle kifejezésnek az összefoglaló neve
θ -szerep	tematikus szerep, mint pl. <i>az ágens, a páciens, stb.</i>

文献综述

本文所参考的文献及资料主要包括语言学的相关专著与论文，此外，在论文撰写过程中，还参考了匈牙利语和德语语言教材以及双语词典等工具书。语言学专著主要包括胡壮麟先生的《语言学高级教程》和温宾利所编的《当代句法学导论》。《语言学高级教程》系统地论述了语言学的整体框架，《当代句法学导论》详细地介绍了生成句法学的主要理论，其中 X 阶标理论、题元理论、格理论、移位理论、管约论等一系列相辅相成的理论为本文对动词前缀这一具体语言现象的研究奠定了坚实基础。而有了理论基础之后，需要进一步把理论与本文要研究的问题相结合，在这一过程中笔者主要参考了 É. Kiss 所著的《匈牙利语句法学》（*The Syntax of Hungarian*）和 H. Heider 所著的《德语句法学》（*The Syntax of German*）。这两本书均为剑桥大学出版，分别在生成句法框架下详尽分析了匈牙利语和德语的句法结构与特征。

而在语义学方面，本文所涉及到的主要包括匈牙利语和德语动词前缀的历史发展和语义功能。词缀的起源和本质是研究动词前缀时无法回避的一个问题，比如本文中探讨了匈牙利语动词前缀与后置词和状语词尾之间的对应关系以及德语动词前缀与介词之间的对应关系。笔者参考了包括历史语言学在内的一些其它语言学分支的研究成果，比如在探讨从古匈牙利语的时态体系到现代匈牙利语的前缀体系的演变、以及在这一演变过程中德语对匈牙利语动词前缀语义功能的影响时，笔者参照了 F. Kiefer 的《词汇构成的地域-类型特征：谈德语、匈牙利语、斯拉夫语、波罗的语、罗马尼亚语和意第绪语中词汇体的构成》（*Areal-typological aspects of word-formation: The case of Aktionsarten-formation in German, Hungarian, Slavic, Baltic, Romani and Yiddish*）和《乌拉尔语系中的动词“前缀”》（*Verbal „Prefixation” in the Uralic Languages*），A. Csirmaz 的《动词前缀及有关体貌的双重元素理论》（*Particles and a Two Component Theory of Aspect*）以及 É. Kiss 的《从语法体到词汇体的语法化转变》（*From the Grammaticalization of Viewpoint Aspect to the Grammaticalization of Situational Aspect*）等论文。这几篇论文都从非常专业的角度分析了匈牙利语动词前缀的起源以及德语对匈牙利语动词前缀语义功能发展的影响，具有很高的专业参考价值。此外，在探讨德语

不可分前缀的语义功能时，笔者还参考了 R. Maylor 的著作《词汇模版形态学：状态改变和德语动词前缀》(*Lexical Template Morphology: Change of state and the verbal prefixes in German*)，其中涉及的状态改变 (SCS) 理论虽然有一定的主观性，却也不失为目前对德语不可分前缀语义功能的一种比较全面的分析。

由于本文重点分析对比匈牙利语和德语的动词前缀，需要援引大量词汇作例证，所以在撰写过程中也参考了几本主要语法教材，并从权威词典中查阅了大量单词作为实例。《匈牙利语教程》第二册和第三册中对匈牙利语动词前缀的分类列举以及第二册中对动词命令式前缀语序问题的解释，都为本文相关部分的撰写提供了依据和例证；而对德语可分前缀和不可分前缀的分类探讨则是参考了由外研社引进的经典德国原版语法教程《标准德语语法——精讲与练习》(*Lehr- und Übungsbuch der deutschen Grammatik*) 一书。

本文所用词典主要有匈牙利科学院出版的《匈英词典》(*Magyar-Angol Szótár*) 和外研社引进的《朗氏德汉双解大词典》(*Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache Deutsch-Chinesisch*)。在根据论文撰写需要从词典中查到相应单词后，笔者再利用 Excel 对这些词汇加以分类汇总，并借助 Excel 和 Visio 等软件绘成图表，对所涉及的匈语和德语词汇加以精确对比和统计分析。

曾有学者就匈牙利语动词前缀和德语动词前缀分别进行过研究，但目前国内鲜有对两种语言动词前缀详细的对比与分析，这也是本文所试图弥补的缺憾。匈牙利语动词前缀的语义功能和句法特征是一个庞杂且自成体系的问题，而由动词前缀所带来的语序和语义问题也是语言学习中的难点之一。本文一方面试图对匈牙利语动词前缀系统本身进行更好地分析与梳理，另一方面也希望通过对比匈、德动词前缀异同点的对比与研究，从句法和语义层面为匈牙利语动词前缀的学习和理解提供一个新的思路。针对文章中存在的问题与不足，敬请批评指正，本人将在今后的学习和研究工作中不断完善与改进。